

Natur & miljø

3-2014 • Et magasin fra Naturvernforbundet

FOTO: ANNE-MERETHE PEDERSEN

Miljøfestival i sommer 40
Vi følger et batteri 30
Hva gjør naturen for oss? 10

Høyrisikoplanter
selges uten advarsel

Vakker, men farlig

Vekst
og miljø
er et
felles
ansvar

- vi gjenvinner batterier

BATTERIRETUR®

Vi gjenvinner batterier

www.batteriretur.no

Innhold

6 Høyrisikoarter over disk

Hagesentre og planteskoler over hele landet selger arter som fortrenger norsk natur. 32 av de 71 verste fremmede artene selges over disk i Norge, viser en undersøkelse Natur & miljø har gjort.

10 Hva gjør naturen egentlig for oss?

Det er naturen som gir oss alt. Samfunn og økonomi er hundre prosent avhengig av naturen. Det er et selvbedrag å tro at vi kan velge mellom økonomi og økologi, sier forfatter Tony Juniper.

14 USA og Kina med klimamål

Kina skal sette et utslippstak, mens USA skal redusere utslipp fra kullkraftverk. Sammen skaper forslagene mild optimisme i klimaforhandlingene. Følg veien til en klimaavtale i Paris i 2015 i Natur & miljø.

16 Ta den ring og la den ... fly!

Bli med på ringmerking av fugler på Jomfruland. Vi møter en fugleteller, og de fuglene som ikke har blitt spist som snacks på veien.

22 Vanskelige miljøkår i Russland

– Jeg er ikke optimistisk, ikke for vårt statssystem. Jeg er optimistisk for folket, for de vil fortsette å protestere. De vil ikke være dukker, sier den russiske miljøveteranen Olga Senova.

24 Balansegangen om Alta

Altakampen satte Naturvernforbundet i skvis. Noen ville støtte aksjonene, andre mente man gikk for langt i å støtte dem. Generalsekretær Torbjørn Paule måtte utøve balansekunst.

30 Batterireisen

Hva skjer med batteriene etter at de er utbrukt? Natur & miljø fulgte etter et bilbatteri. Vi havnet i Skåne og fant blygjenvinning, fiskeoppdrett og jordbær.

FOTO: KRISTIAN S. AAS

30

Utgiver av Natur & miljø:
Naturvernforbundet
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge.
Telefon 23 10 96 10
Telefaks 23 10 96 11
E-post:
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Redaktør: Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no

Journalist: Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no

Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97

Layout: Ketill Berger, Film & Form
Trykk: Ecoprint

Abonnement:
Første år: 195,-
Bedrifter/institusjoner: 700,-
Enkeltpersoner: 360,-
Bestilles hos
medlem@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & miljø.

Forside: Lupiner i Øystese.
Foto: Mette Christensen

 Naturvernforbundet

Fagpressen
OPPLAGSKONTROLLERT

Faste sider

I korthet **5, 11, 29**

Fotokonkurransen **20**

Naturvernforbundets historie **24**

Nytt fra Naturvernforbundet **36**

Miljøagentene **44**

FOTO: T. B. CHRISTENSEN

22

Det finnes offentlige utvalg for alt, men det er tomme initiativer. Vi er invitert til å sitte i styret og råd av myndighetene, men vi er bare en slags dekor.

Olga Senova, russisk miljøvernvetenar.

Naturvern – viktig for alle!

Norges natur har heldigvis sterke vaktbikkjer. Truslene er mange, og stadig kommer planer, tiltak og prosjekter som truer vår natur og våre ressurser. Den aller første tingen vår nåværende regjering gjorde, var å flytte plansakene fra det gamle Miljøverndepartementet til Kommunaldepartementet. Selv om politikkere fra Høyre bedyret at dette ikke innebar en nedprioritering av miljøhensynet, sier flere kilder til Natur & miljø at de oppfatter dette som akkurat det.

Kristian Skjellum Aas
Redaktør, Natur & miljø

Dette gir en mer klar ansvarsfordeling når det gjelder forvaltningen av vernet natur. Når vi skal skrive om vernede områder der det eksisterer planer for en eller annen virksomhet, må vi nå snakke med minst to departementer: Klima- og miljødepartementet har med selve vernet å gjøre, mens kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for planene. To sider av samme sak for naturen, men der samordningen svekkes.

Naturvernforbundet skal være, og er, den mest iherdige vaktbikkja for naturen. Men det er nødvendig med gode allierte. Derfor er det svært gledelig at det er startet opp en naturverngruppe på Stortinget, som forhåpentligvis vil passe på at ansvaret for naturvernet ikke blir fragmentert og forvitret.

Initiativet fra Bård Vegar Solhjell (SV), Eirin Sund (Ap) og Nikolai Astrup (H) er tverrpolitisk, og samler minst 25 stortingsrepresentanter. Det burde vært langt flere. Naturen er grunnlaget for all annen virksomhet, og gir oss uerstattelige tjenester tilbake. Ren luft, rent vann, mat, mineraler, karbonlagring, pollinering, fotosyntese, energi og friluftsliv er bare noen av disse. Det må politikerne huske når de skal ta stilling til saker som truer naturen.

Det er avgjørende at vi løser våre behov uten å forringe andre av de tjenestene naturen gir oss. Alle trenger luft, vann, mat og energi. Ingen vil ha oppvarming, forurensning, smog og ressursløsning. Derfor er naturvern viktig, også for oss som ikke er de ivrigste markatraverne.

Det er svært gledelig at det er startet opp en naturverngruppe på Stortinget.

– Da kunne vi fått noen av kontorene som nå er Fremskrittspartiet sine, de mister jo tre mandater på denne målingen. Jeg kunne tenkt meg kontoret som er rett over gangen. Det har god plass og en deilig sofa.

Une Aina Bastholm (MDG) vil ha komfort på Stortinget, hvis de kommer inn med sju mandater ved neste valg. (NRK.no)

– Miljøpartiet i Tyskland er sure når de ikke får 20 prosent. Det er selvsagt også perspektivet for Miljøpartiet de grønne i Norge.

Rasmus Hansson (MDG) tenker offensivt. (NRK.no)

– Før kunne du kverke livet i hele bukta på hytta med Head & Shoulders.

Leder Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet vil forby trikklosan i vanlig kosmetikk. (Dagbladet)

«I now believe global warming alarmists are unpatriotic racists knowingly misleading for their own ends. Good night.»

Den amerikanske tv-verten Pat Sajak fikk knallhard kritikk etter sin Twitter-melding, som kalte folk som advarer mot klimaendringer «upatriotiske rasister».

«Tidligere har vi hjulpet flere internasjonale selskaper, inkludert flere i oljebransjen, hvis etiske profil har vært ettergått av Oljefondet, med å komme gjennom prosessen uskadet. De er i dag fortsatt del av Oljefondets portefølje.»

Konsulentselskapet First House selger rådgivning om hvordan fossilselskaper skal unngå å bli svartelistet av Oljefondet. Aftenposten siterer fra en e-post First House har sendt til olje- og gassorganisasjonen OGP.

«Utsira-diskusjon er som gasskraft-enighet i 2006. «Nye gasskraftverk skal base-res på CO₂-løsning», het det. Gjaldt ikke fra dag 1 da heller.»

NRKs Lilla Sølhusvik på Twitter.

I korthet

Pass opp for mikroplastkorn!

Naturvernforbundet har funnet mikroplastholdige produkter hos alle de store dagligvarekjedene. Det er enkelte tannkremer og ansiktsskrubb-såper som har de små plastkulene. Undersøkelser internasjonalt viser at hver flaske kan inneholde flere hundre tusen små plastkorn.

– Vi oppfordrer produsenter og dagligvarekjeder om å utfase kroppspfleieprodukter med mikroskopiske plastkuler. Disse vaskes ut gjennom avløp og forurenser havet, brytes langsomt ned og tas opp i sjødyr, sier marinbiolog Per-Erik Schulze i Naturvernforbundet.

Ingen nedgang i norske utslipp

Uten nye og kraftige virkemidler, vil norske utslipp av klimagasser ligge 8 millioner tonn over Norges utslippsmål for 2020. Det viser en analyse Miljødirektoratet har gjort. De samlede norske utslippene økte med 0,2 prosent fra 2012 til 2013. I samme periode økte utslippene fra olje- og gassproduksjonen med cirka 2 prosent.

– Olje- og gasssektoren bidrar mer enn noen annen sektor til norske klimagassutslipp, og utviklingen går feil vei. Det er vanskelig å nå norske klimamål for 2020 uten betydelige kutt i sektorene som har de største utslippene, sier Ellen Hambro, direktør for Miljødirektoratet.

Betaler folk for å sykle

I Frankrike har de nå begynt å betale folk for å sykle til jobb. Landet har startet et seks måneders prøveprosjekt i et forsøk på å øke andelen syklende. Det er bra for folkehelsen og vil bidra til å redusere luftforurensning og utslipp av klimagasser. 20 selskaper og institusjoner med totalt 10 000 ansatte har blitt med på ordningen, hvor de ansatte får 25 cent (euro) per kilometer de sykler til og fra jobb, opplyste det franske transportdepartementet i begynnelsen av juni. Lignende ordninger er innført i Nederland, Danmark, Tyskland, Belgia og Storbritannia.

FOTO: LJUPCO SMOKOVSKI/ISTOCKPHOTO

FOTO: LARS GANGÅS, STATENS NATUROPPSYN

Statens naturoppsyn graver seg ned til jervehiet, dreper ungene og deretter mora og kaller det «hiuttak».

Drepte jervevalper i hiet

I løpet av vinteren og våren har Statens naturoppsyn vært inne i 13 jervehi og drept nyfødte jervevalper sammen med deres mødre. Jakten er svært omstridt.

– Norsk rovdyrforvaltning blir bare styggere og styggere, sier Arnodd Håpnes, fagleder for naturmangfold i Naturvernforbundet.

Stortinget har bestemt at det årlig skal fødes 39 jervekull i Norge. I år er det registrert 47. Når 13 av dem er avlivet, ligger bestanden nå trolig under bestandsmålet.

Hittil i år er 122 store rovdyr drept i Norge, blant dem 32 jerver, 75 gauper, 6 bjørner og 9 ulver, ifølge tall fra Rovbasen.

Anbefaler forbud mot blyhagl

Bruk av blyhagl i jakt kan skade fugl, rovdyr og åtselsdyr, og man frykter at blyet skal spre seg fra kjøtt til mennesker. Miljødirektoratet mener at ny kunnskap gir grunn til økt bekymring og anbefaler at forbudet mot blyhagl videreføres. Bly er et giftig tungmetall som gir akutte og kroniske helse- og miljøeffekter selv ved veldig lav eksponering.

Direktoratet har vurdert saken på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet, som ønsket en vurdering av om forbudet kunne begrenses til kun å gjelde våtmarker og skytebaner.

Invaderende fremmede planter selges uten advarsel

«Svært høy risiko» til salgs

Planter som utgjør en svært høy risiko for norsk natur selges fortsatt i hagesentre og planteskoler over hele landet. En undersøkelse Natur & miljø har utført, viser at 32 av de 71 aller verste selges uten noen form for advarsel.

Parkslirekne utgjør «svært høy risiko» for norsk natur. Likevel selges den fortsatt i Norge.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Lupin, rynkerose og platanlønn. Det har blitt advart mot dem i årevis, og de står på Artsdatabankens svarteliste. Likevel kan du fortsatt kjøpe dem og andre svært skadelige fremmede arter over disk eller på nett hos forhandlere over hele landet. Det viser Natur & miljø's undersøkelse.

INVADERER NATUROMRÅDER

Planter du slike fremmede arter i hagen din, kan de spre seg og starte en regelrett invasjon av naturområder i nærheten. Naturlige arter vil sakte men sikkert bli presset ut. Uten å vite om det, har du bidratt til å endre norsk natur. Og det står ingen advarsel på frøposen eller blomsterpotta. Snarere tvert imot er flere av artene omtalt og anbefalt på forhandlerens nettsider, uten at det står noe om risikoen.

– Svartelistede planter med svært høy risiko burde aldri vært tillatt å selge, fordi de sprer seg og konkurrerer ut naturlige arter. De utgjør en direkte trussel mot vårt biologiske mangfold, og i verste fall presser de ut truede arter. Nå forventer vi at regjeringen skal forby salg av fremmede arter med høy risiko, sier Arnodd Håpnes, biolog og fagleder i Naturvernforbundet.

– Disse plantene burde aldri vært i salg, sier fagleder i Naturvernforbundet Arnodd Håpnes.

ALLE SELGER VERSTINGER

Natur & miljø har søkt gjennom plantelistene på nettsidene til 14 store og små hagesentre og planteskoler på jakt etter fremmede arter. Vi har bare lett etter de verste skadegjørerne, artene som ifølge Artsdatabanken utgjør en «svært høy risiko». Dette var hva vi fant:

- 32 av 71 fremmede planter med «svært høy risiko» er fortsatt i salg.
- Alle forhandlerne vi undersøkte selger fremmede planter med «svært høy risiko».
- Av de 14 forhandlerne vi undersøkte, hadde Åberge Planteskule, Vestby Planteskole, Efferus, Draglands Planteskole,

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

Gravmyrt på Plantasjen. Den er å finne på Artsdatabankens svarteliste under «svært høy risiko», fordi den skader norsk natur. Likevel kan du få kjøpt den for 199 kroner og plante den i din egen hage.

BoGrønt Rom Hagemiljø og Plantasjen flest høyrisikoarter.

BEHOV FOR MER INFORMASJON

– Natur & miljøundersøkelse viser behovet for enda mer informasjon om fremmede arter, sier prosjektleder Esten Ødegaard i Miljødirektoratet.

– Jeg tar et forbehold om at jeg ikke har sett undersøkelsen, men dette tyder på at bransjen ikke har tatt den informasjonen som ligger i svartelista inn over seg, sier Esten Ødegaard.

Han mener at bransjen har et ansvar for å sette seg inn i den informasjonen som finnes om plantene de selger. Miljødirektoratet har ved flere anledninger vært i dialog med bransjen om risikoen fremmede planter kan utgjøre. Direktoratet har også gitt støtte til utviklingen av en egen bransjestandard som tar for seg dette problemet.

MYE HØYRISIKO PÅ PLANTASJEN

Plantasjen er blant forhandlerne i Natur & miljøundersøkelse med flest fremmede planter til salg, 8 stykker i kategorien «svært høy risiko» på Artsdatabankens svarteliste. I tillegg fant vi 15 planter med «høy risiko».

– Jeg hadde forventet at en så stor aktør som Plantasjen ikke skulle ha så mange fremmede arter med høy risiko i sortimentet sitt, sier Ødegaard, igjen med

et forbehold om at han ikke har sett undersøkelsen.

Administrerende direktør Rolf Baisgård i Plantasjen vil ikke kommentere funnene spesielt.

– Generelt kan jeg si at vi ikke vil selge noe som står på en svarteliste. Vi ønsker ikke å selge planter som kan skade norsk natur, sier Baisgård, som henviser oss videre til driftssupporter Hilde Poppe.

Poppe kan heller ikke forklare hvorfor Plantasjen har så mange høyrisikoplanter, men forteller at fremmede arter var tema da årets sortiment ble bestemt.

– Vi har tatt ut lupiner og rynkeroser fordi vi er opptatt av ikke å ha så mange planter som er svartelista, sier Poppe.

Poppe sier at det kan være aktuelt å fjerne flere fremmede planter fra neste års sortiment.

SKADER NATUREN

Fremmede arter er arter som på ulike måter er brakt til Norge av mennesker. Man regner med at halvparten av alle artene i norsk flora er hentet hit fra utlandet. De aller fleste av dem er helt harmløse. De holder seg der du planter dem, og er gjerne både til glede og nytte. Men noen av dem sprer seg i naturen, hvor de tar plassen fra naturlige arter og gjør store endringer i naturtypene. Enkelte starter en regelrett invasjon. Derfor kalles de invasive, og det er disse artene

Høyrisikoarter til salgs

Navn	Antall forhandlere (av 14)	Bestand i Norge (antall)	Utbredelse antall fylker
Hagelupin	1	500 000 000	18
Parkslirekne	1	1 000 000	17
Platanlønn	2	315 000	17
Gravbergknapp	6	300 000	14
Spansk kjørvel	1	140 000	14
Sitkagran	2	135 000	10
Blankmispel	7	120 000	18
Filtarve	3	47 500	17
Sprikemispel	1	45 000	13
Europalerk	1	36 000	17
Matgrasløk	5	33 000	16
Gravmyrt	4	33 000	12
Rynkerose	4	27 000	17
Hageskrinneblom	1	24 000	13
Blåleddved	8	22 000	12
Marsfiol	3	20 000	9
Blåhegg/junisøtmispel	8	16 250	16
Svensk asal	4	12 500	15
Buskfuru	1	12 000	15
Sandlupin	1	11 200	16

Et utvalg fremmede planter med «svært høy risiko» som selges i Norge, ifølge gjennomgang av plantelister på 14 forhandleres nettsider. Undersøkelsen ble utført av Natur & miljø mai 2014. Tabellen viser også estimert bestandsstørrelse og utbredelse.

KILDER: NATUR & MILJØ/ARTSDATABANKEN

som havner på Artsdatabankens svarteliste med «høy» eller «svært høy» risiko.

EN HALV MILLIARD LUPINER

Ordet «invasjon» er ingen overdrivelse, i alle fall ikke når det gjelder hagelupiner. Lupin er plantet ut i stort antall i hager, parker, i grøntanlegg og langs veier. Den kom trolig til Norge på 1800-tallet. Ut over 1900-tallet forvillet den seg ut i naturen, og på 1980-tallet eksploderte utbredelsen. Nå er det registrert lupin 8333 steder i Norge, og ifølge Artsdatabankens beregninger finnes minst 500 millioner

FOTO: METTE CHRISTENSEN

Lupiner i Norheimsund, Hordaland. Det finnes minst 500 millioner av denne fremmede arten i norsk natur, hvor de fortrenger naturlige arter i alle fylker.

av dem ute i naturen. En halv milliard! Trolig er det langt flere. Hagelupin finnes i alle fylker og har inntatt hele sitt potensielle utbredelsesareal. Nå gjenstår den siste fasen i invasjonen, fortetting på de stedene den har erobret, og der blir det

knappt plass til andre arter.

EN MILLION PARKSLIREKNER

Parkslirekne finnes i alle fylker, bortsett fra Finnmark, og buskveksten er på fremmarsj. Selv om den ikke på langt

nær er like tallrik som hagelupinen, anslår Artsdatabanken at det er minst én million av dem ute i naturen. Der gjør de stor skade.

– På få år kan parkslirekne danne omfattende bestander som fortrenger hjemlige arter. Den kan etablere seg i mange naturtyper og på lokaliteter der det finnes truede og sårbare hjemlige arter. Den endrer naturmiljøet totalt på plasser der den slår til, med et enormt strøfall som kveler alt annet, står det å lese på Artsdatabankens svarteliste.

300 000 GRAVBERGKNAPPER

Gravbergknapp er ikke like beryktet som lupin og parkslirekne, men finnes likevel i 14 fylker og bestanden er beregnet til 300 000 planter.

– I kyststrøk ser man den «overalt» (...). I Oslo kommune finnes den i nesten alle naturreservater (...) og den fortrenger andre arter på strandberg, knauser og åpen grunnlendt mark», skriver Artsdatabanken om planten.

Hagelupin, parkslirekne og gravbergknapp er alle å få kjøpt på hagesentre og

Frykter lang forbudsliste

Gartnerbransjen venter nå på nye regler som skal bestemme hvilke fremmede planter som kan selges. De frykter et generelt forbud mot salg av høyrisikoplanter.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Klima- og miljødepartementet arbeider nå med en forskrift som skal regulere bruk og salg av fremmede arter. Prosessen har trukket ut i tid, blant annet fordi bransjen gjerne vil fortsette å selge en lang rekke fremmede planter som Artsdatabanken mener utgjør høy risiko for norsk natur. Nå, fem år etter at naturmangfoldloven trådte i kraft, er det nye regelverket ventet i løpet av året. Norsk Gartnerforbund er sterkt engasjert i saken. De har jobbet aktivt for å hindre et generelt forbud mot salg av høyrisikoarter.

– NÆRINGEN TAR ANSVAR

– Vi bør fokusere på de plantene som utgjør et problem i store deler av landet. Planter som sprer seg et sted, behøver ikke å være et problem andre steder. Forskriften bør ikke forby alle plantene i kategorien «svært høy risiko». Det må gjøres en helhetlig vurdering av konsekvensene hvor flere hensyn ivaretas, sier generalsekretær Katrine Røed Meberg i Gartnerforbundet.

Hun forklarer at plantene som Artsdatabanken mener utgjør en høy risiko er utviklet over mange år og ikke lett kan erstattes. En omfattende forbudsliste ønsker bransjen ikke.

– De norske planteskolene har en viktig rolle og tar ansvar. Vi har blant annet vært med på å utvikle en bransjestandard for bruk av fremmede arter. En omfattende forbudsliste vil redusere sortimentet til planteskolene, og det er sannsynlig at deler av reduksjonen erstattes av import. Paradokset

er at det da kan innføres arter som ikke er vurdert av Artsdatabanken. I tillegg vet vi at det følger med en rekke planteskadegjører og fremmede arter på importlassen, sier Røed Meberg.

SELGER HØYRISIKO HEKKPLANTER

Vestby Planteskole i Østfold har 14 fremmede planter i sitt utvalg. Blant dem er blankmispel og bærsøtmispel, begge arter med «svært høy risiko». Innføres det forbud mot slike planter, vil det skape problemer for planteskolen.

– Dette er hekkplanter som vi selger veldig mye av. De har vært solgt i Norge i mange tiår, og jeg har aldri sett at de har spredd seg ut i naturen. Skal du anlegge en hekk, er det ikke så mange andre alternativer, sier Carl Ove Vestby, innehaver av Vestby Planteskole.

– Vi sitter nå på sidelinjen og venter på forskriften. Så får vi forholde oss til den, sier Vestby.

Fylkene med flest «pøbelplanter»

Fylke	Antall
Oslo/Akershus	65
Vest-Agder	59
Buskerud	55
Vestfold	54
Østfold	53
Rogaland	53
Telemark	51
Sør-Trøndelag	51
Hedmark	48
Hordaland	46
Aust-Agder	45
Sogn og Fjordane	41
Møre og Romsdal	41
Nord-Trøndelag	36
Nordland	36
Oppland	34
Troms	29
Finnmark	10

Fylkene med høyest antall fremmede planter med «svært høy risiko» spredd i naturen.

KILDE: ARTSDATABANKEN

planteskoler.

KOSTNADER FOR SAMFUNNET

De fremmede plantene spres som regel på flere måter, men de aller fleste forviller seg ut i naturen fra privathager og grøntanlegg. Av de 71 plantene med «svært høy risiko» på svartelista, har 55 kommet seg ut i naturen fra privathager. 42 er spredd fra ulike grøntanlegg.

Bekjempelse av fremmede planter koster samfunnet store summer. Det finnes ingen kostnadsoverslag i Norge, men bare i 2009 brukte Oslo kommune og ni kommuner i Akershus cirka to millioner på å fjerne fremmede planter, blant dem parkslirekne. En rekke steder i Norge brukes mye tid og penger på å fjerne sitkagran og rynkerose.

– KOSTBART Å VELGE FEIL

– Denne oppryddingen viser at det er svært kostbart å gjøre feil valg i naturforvaltningen, sier Håpnæs. Naturvernforbundet etterlyser mer informasjon om fremmede planter til forbrukerne og større innsats for å fjerne dem som har etablert seg i naturen. Forbundet krever også tydelig merking av høyrisikoplanter.

– Dette skulle allerede vært gjort av bransjen selv, hvis den hadde tatt miljøansvar, understreker Håpnæs.

Selger «svært høy risiko»

Forhandler	Antall høyrisikoplanter	Planter med «svært høy risiko» til salgs
Åberge Planteskule, Sogn og Fjordane	15	Platanlønn, sitkagran, blankmispel, filterve, sprikemispel, rynkerose, hageskrinneblom, blåhegg/junisøtmispel, svensk asal, buskfuru, høstberberis, krypmispel, eple, taggblåhegg/bærsøtmispel, alperanke/alpeklematis
Vestby Planteskole, Østfold	14	Blåleddved, gravbergknapp, blankmispel, taggblåhegg/bærsøtmispel, eple, gravmyrt, matgrasløk, blåhegg/junisøtmispel, høstberberis, hagerips, marsfiol, krypmispel, skjørpil, europalerk
Draglands Planteskole, Troms	11	Blåleddved, gravbergknapp, blankmispel, taggblåhegg/bærsøtmispel, rynkerose, eple, gravmyrt, alperanke/alpeklematis, hagelupin, platanlønn, svensk asal
Efferus, Vestfold	11	Blåleddved, rynkerose, hagerips, taggblåhegg/bærsøtmispel, eple, matgrasløk, marsfiol, jærulupin, parkslirekne, spansk kjøvel, kanadablåhegg
BoGrønt Rom Hagemiljø, Vestfold	9	Blåhegg/junisøtmispel, blankmispel, taggblåhegg/bærsøtmispel, eple, gravbergknapp, gravmyrt, hagerips, filterve, marsfiol
Plantasjen, over hele landet	8	Gravbergknapp, gravmyrt, matgrasløk, blåleddved, blåhegg/junisøtmispel, eple, hagerips, alperanke/alpeklematis
Ballerud Hagesenter, Akershus	7	Rynkerose, blåhegg/junisøtmispel, eple, alperanke/alpeklematis, blankmispel, krypmispel, skjørpil
Plantebørsen – Brødrene Bergem, Buskerud	7	Blåhegg/junisøtmispel, blankmispel, taggblåhegg/bærsøtmispel, blåleddved, vestamerikansk hemlokk, høstberberis, berlinerpoppel
Reiersøl planteskole, Aust-Agder	5	Taggblåhegg/bærsøtmispel, blåhegg/junisøtmispel, svensk asal, sitkagran, alpeasal/breibladasal
Bakker planteskole, kun nettbutikk	4	Blåleddved, gravbergknapp, hagerips, alperanke/alpeklematis
Solhagen hagesenterkjede, Nord-Norge	4	Blåhegg/junisøtmispel, blankmispel, blåleddved, taggblåhegg/bærsøtmispel,
Steen og Wormsen, Nordland	4	Gravbergknapp, matgrasløk, sandlupin, jærulupin
Zimtrade Botanisk Verden, Hordaland	3	Matgrasløk, blåleddved, filterve
Seim Trær og Planter, Østfold	3	Svensk asal, alpeasal/breibladasal, skjørpil

Fremmede planter med «svært høy risiko» til salgs på 14 undersøkte hagesentre/planteskoler/frøforhandlere i Norge, ifølge gjennomgang av plantelister på forhandlerens nettsider utført av Natur & miljø mai 2014.

KILDER: NATUR & MILJØ, ARTSDATABANKEN

Norge hadde vært gråere uten Naturvernforbundet. Uten jublantens ukuelige kamp gjennom hundre år hadde vekstøkonomiens begjær etter energi, arealer og råstoffer i større grad forringet norsk natur. Men seire til tross, kampen fortsetter. I den må flere mennesker trekkes med. Mitt håp er at miljøorganisasjonene til sammen vokser til en mektig folkebevegelse som sørger for at natur og klima blir overlatt i god stand til våre barn. Gratulerer fra oss i Framtiden i våre hender!

Arild Hermstad

Leder, Framtiden i våre hender

What has nature ever done

– Uten «naturkapital» er det ingen annen kapital heller. Samfunn og økonomi er hundre prosent avhengig av naturen, sier Tony Juniper, mannen bak boken *What has nature ever done for us?*

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Jeg har jobbet med naturvern i mange år, og jeg har spurt meg selv: Hvorfor greier vi ikke å stanse ødeleggelsen av regnskog og korallrev? Hvorfor greier vi ikke å hindre klimaendringene?

Tony Juniper har vært en av frontfigurene i britisk miljøbevegelse med sine 18 år i miljøorganisasjonen Friends of the Earth. Nå arbeider han som rådgiver for bærekraftig utvikling, med store selskaper som Nestle og Unilever på kundelisten. I 2013 ga han ut boken *What has nature ever done for us?* Natur & miljø spiste lunsj med ham da han nylig besøkte Oslo.

ØKONOMI ELLER ØKOLOGI?

– Jeg har en dyp kjærlighet til naturen, og sånn tror jeg at mange har det. Hva er så problemet? Det er ikke mangel på kjærlighet til naturen, men økonomi som er problemet. Det snakkes om å skape balanse mellom økonomisk vekst og hensyn til naturen. Likevel er det naturen som taper. I valget mellom de to er det alltid økonomien som vinner. Men det er et selvbedrag å tro at vi kan velge mellom økonomi og økologi. Uten «naturkapital» er det ingen annen kapital heller. Økonomien er hundre prosent avhengig av naturen, men det vet ikke folk flest. Derfor har jeg skrevet denne boken, sier Juniper.

MØTTE NORSKE MILJØVERNERE

Han var til stede da Stortingets naturverngruppe ble stiftet 27. mai. Senere talte han for en fullsatt sal på Litteraturhuset. Vi traff ham på Miljøhuset, der han fortalte om boken sin til norske miljøvernere.

– Jeg forsøker å fortelle historien om hva naturen gjør for oss, og jeg har samlet noen gode eksempler, sier Juniper.

Han forteller om enorme våtmarks-

– What have the romans ever done for us? spør John Cleese i Monty Pythons «Life of Brian».
– What has nature ever done for us, spør Tony Juniper i sin nye bok.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

områder som er blitt ryddet og drenert i England. Flere tusen kvadratkometer er tørket opp, utbygd eller omgjort til jordbruksland.

– I 1852 ble det slått ned en påle i en av dem. Den pålen stikker nå fire meter over bakkenivå. Og dette har skjedd over hele England. Hundrevis av millioner tonn CO₂ er sluppet ut i atmosfæren, forteller Juniper.

NATURLIG RENSEANLEGG

Et annet eksempel fra boken er hentet fra New York, hvor de hadde problemer med ferskvannsforsyningen til byen.

– De hadde to valg. Enten kunne de bygge dyre renseanlegg, eller så kunne de betale jordbrukerne for å ta vare på skoger og forvalte områdene sine. Nå renser naturen vannet for New Yorks befolkning, og det ble en langt billigere og mye

e for us?

bedre løsning enn renseanlegg, forteller Juniper.

PRISLAPP PÅ NATUREN

Juniper er opptatt av å synliggjøre hvilken verdi naturen har for samfunn og næringsliv, i kroner og øre.

– Det er store penger å tjene på å ta vare på økosystemtjenester. I miljøbevegelsen frykter man å sette en prislapp på natur, men jeg er ikke så redd for det. Natur har mange typer verdier, og den økonomiske er bare en av dem. Og disse måtene å verdsette natur på kan godt leve side om side, sier Juniper.

BETYDELIGE BELØP

Han mener at det er innen karbonfangst, flombeskyttelse og vern mot klimaendringer at naturen virkelig kan bidra med betydelige økonomiske verdier. Å ta vare på regnskog, våtmarker og skoger vil rett og slett være lønnsomt, mener han.

– La oss være ærlige. Hvor mye har vi oppnådd ved å argumentere for vern ut fra naturens egenverdi? Vi har ikke kommet særlig langt, og jeg er redd for at vi ikke når gjennom uten de økonomiske argumentene. Hvis man ser på den rivende økonomiske utviklingen i verden i dag, så trenger vi denne innfallsvinkelen, sier Juniper.

OPTIMISTISK

Han forteller at boken havnet høyt på listen over bøker britiske parlamentsmedlemmer leste i fjor sommer, ifølge en undersøkelse. Nå jobber han med oppfølgeren, en bok som tar for seg verdien til britiske økosystemer.

– Jeg er optimistisk. Jeg ser en økende bevissthet om hvilken betydning naturen har for samfunnet. Dette handler om å få folk til å se de store sammenhengene. Samfunn har endret seg mye tidligere, og de kan endre seg igjen. Dette handler om rammer og fortellinger – om å endre det store bildet. Og det er det jeg jobber for, sier Juniper.

I korthet

Alta, her representert ved Nordlyskatedralen, har fått Statens bymiljøpris for 2014.
FOTO: JENS CHR. STRANDOS/Flickr.COM

Bymiljøpris til Alta

Hvem sa at sykling ikke duger langt nord? Alta kommune har fått Statens bymiljøpris for 2014 for sin satsing på sykkel.

– Sykkelbyprosjektet i Alta har vist en imponerende vilje til å motivere ulike befolknings- og aldersgrupper til å ta sykkelen i bruk året gjennom, og har gjort sykkelbyen Alta til noe folk er stolt av, sa juryleder Peter Butenschön i sin begrunnelse.

Naturverngruppe på Stortinget

En tverrpolitisk gruppe av stortingspolitikere har startet «Stortingets naturverngruppe», en gruppe som skal sette spørsmål om naturvern og naturmangfold på dagsorden i Stortinget. Eirin Sund (Ap), Nikolai Astrup (H) og Bård Vegar Solhjell (SV) er initiativtakerne til gruppa, som samler 27 representanter fra alle stortingspartier.

– For min del bunner dette i en bekymring for at naturvern-saken kan komme i bakgrunnen. Jeg opplever et behov for et forum der vi kan diskutere slike saker og få mer kunnskap. Jeg vet at mange på Stortinget er miljøengasjerte, og en slik gruppe kan være med på å gi utløp for det engasjementet, sier Solhjell.

Det er mange slike grupper eller venneforeninger på Stortinget, spesielt i internasjonale spørsmål.

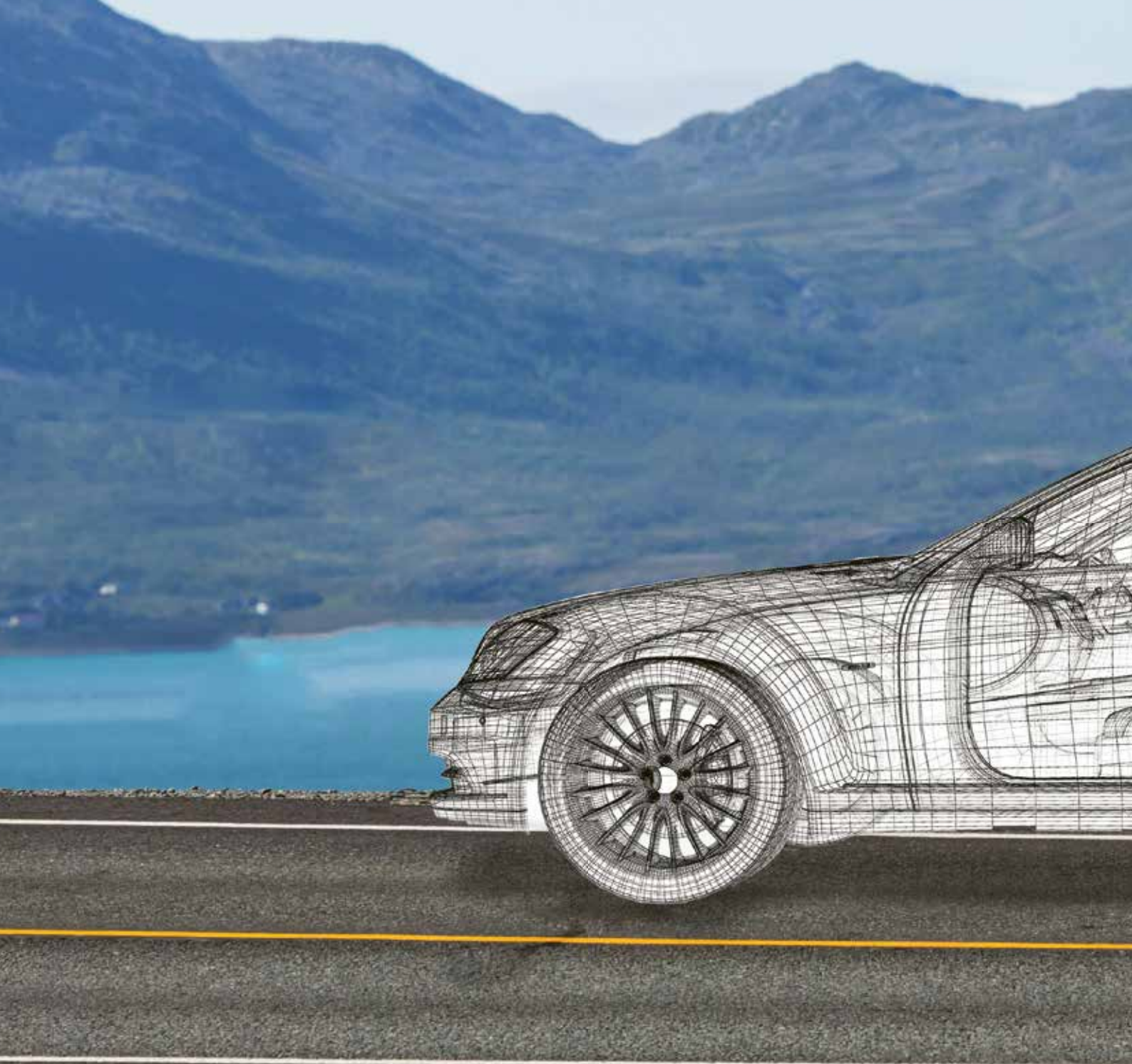

Bård Vegar Solhjell (SV) er blant initiativtakerne til Stortingets naturverngruppe.
FOTO: KRISTIAN S. AAS

Rettelse

I Natur & miljø 1-2014 gjenga vi et bilde av minnesteinen over naturverneren Hanna Resvoll-Holmsen. I bildeteksten frem-

går det ikke at skulptør Øystein Bernhard Mobråten har laget kunstverket. Det er en feil som Natur & miljø beklager.

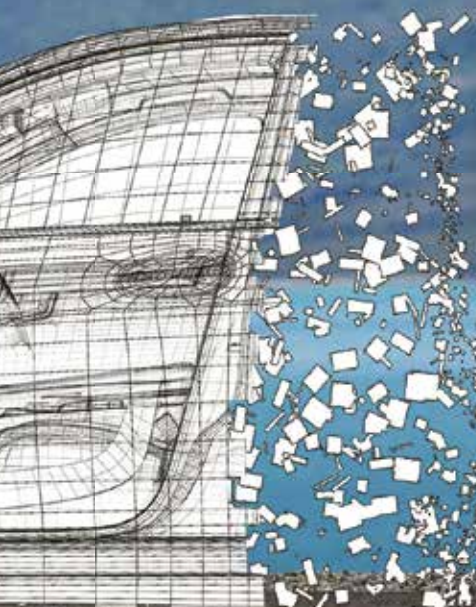
Det nærmeste du kommer tungmetaller i dagens biler, er blyanten som blir brukt på tegnebordet

Stadig mer avansert elektronikk i biler fører til stadig mer omfattende bruk av kretskort. Til tross for det, har bruken av tungmetaller i biler blitt radikalt redusert i perioden år 2000 til år 2008. Komponenter, som tidligere inneholdt høye verdier av tungmetaller som bly, krom og kadmium, er i dag en saga blott i bilindustrien.

Cirka 85 % av bilene som vrakes i 2014 vil ha en alder på mellom 11 og 25 år. Det betyr at debilenes somerfarligst for miljøet forsvinner fra trafikken og naturen. Reduksjonen i bruk av tungmetaller til er ikke til å kimse av. Bruken av bly er praktisk talt eliminert med en reduksjon på hele 99,7 %. For Krom VI er tallet imponerende

99,99 % reduksjon, mens det tilsvarende for kadmium er hele 96 %. Et eksempel: De nyere bilene produsert etter 2008 har ca. 4 kilo «rene» kretskort i snitt, mens de eldre bilene produsert før år 2000 har cirka 1 kilo «skitne» kretskort i snitt. Det betyr at vi for én gangs skyld opplever et problem som med tiden løser seg selv.

Økt vrakpant har gitt gitt voldsom økning i innlevering av vrakede biler. Fra 1. januar år 2013 økte vrakpanten til kr 2.500,-, som i revidert statsbudsjett ble oppjustert til kr 3.000,- fra 1. juli 2013. Det ble totalt innlevert 156.591 bilvrak i år 2013 mot 121.609 i år 2012. Det innebærer en økning på nesten 29 % år over år. Det er derfor hevet over enhver

Bruken av **tungmetaller** i biler har blitt radikalt **reduert**. Tidligere inneholdt mange komponenter i bilene høye verdier av **tungmetaller** som bly, krom og kadmium. Dette er i dag en saga blott i bilindustrien. Biler produsert mellom år 2000 og 2008 har gjennomgått en **utfasing** når det gjelder **tungmetaller**. Det betyr at vi for én gangs skyld opplever et problem som med tiden løser seg selv.

tvil at vrakpanten er et svært effektivt virkemiddel for å få gamle, forurensende og usikre biler ut av trafikken og naturen. Vi anbefaler en ytterligere økning i vrakpanten, til minst kr 5.000,- for å forsere denne utviklingen.

Unngå særnorske regler Autoretur med samarbeidspartnere er svært opptatt av at det ikke innføres særnorske regler for gjenvinning av vrakede kjøretøyer. Tunge aktører i Europa leder den teknologiske utviklingen innen dette feltet og legger premisser for både teknikk og metodikk. Gjenvinning er en internasjonal virksomhet.

Autoretur har siden år 2007 hatt ansvaret for innsamling og gjenvinning av kasserte kjøretøyer. Autoretur drives på non-profit-basis for at ikke kommersielle og økonomiske hensyn kommer i veien for målet om innsamling og gjenvinning av utrangerte biler, til bransjens og miljøets beste.

autoretur

Siste stopp - Ny start.

I korthet

Krever kull-styremedlem avsatt

Klimakampen tar stadig nye veier. Studenter ved Washington universitet krevde i vår at styremedlem Gregory H. Boyce skulle avsettes. Årsak? Han er også styreleder i Peabody Energy Corporation, verdens største private kullselskap. Studentene mener at lederen i et selskap som ikke tar klimaendringene seriøst ikke kan sitte i styret til et universitet som driver med klimaforskning, og der forskerne har understreket hvor alvorlig problemet er.

Universitetet sier at herr Boyce skal fortsette i styret, mens studentene sier de vil fortsette protestene til han går av.

Svenske ungdommer brøler for større klimasjansjement utenfor senteret der FN's klimapanel's rapport ble lagt frem i september i fjor. Konklusjonene kan ha blitt politisk utvannet, mener flere forskere.

FOTO: KRISTIAN S. AAS

Klimapanelets rapporter utvannede

Vi har allerede sluppet ut mer klimagasser i atmosfæren enn hva vi kan gjøre hvis vi skal nå togradersmålet. Oppsummeringen av FN's klimapanel's rapporter har blitt politisk utvannet, spesielt av Saudi-Arabia og Kina. Det hevder forsker David Wasdell overfor den britiske avisen The Guardian.

En annen klimapanel-forfatter, Robert Stavins, kritiserer prosessen for å «bygge politisk kredibilitet ved å forsake vitenskapelig integritet». Begge er enige om at konklusjonene som har kommet ut fra klimapanelet er for veike, og at konsekvensene av våre klimautslipp ligger an til å bli mer alvorlige enn hva rapportene tilsier.

USA og Kina med sterkere klimamål

Kina vil, for første gang, sette et mål om å redusere sine totale klimagassutslipp i 2016. Samtidig har USA annonsert at de vil kutte utslippene fra sine kullkraftverk med 26 prosent innen 2020, og 30 prosent innen 2030.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

I forkant av klimaforhandlingene i Bonn i juni annonserte verdens to største utslippsland nye og mer ambisiøse mål for kutt i klimagasser. Kina vil i neste femårsplan sette et mål om å redusere landets totale klimagassutslipp, ifølge He Jiankun, leder av Kinas rådgivende komité for klimaendringer. Ingen vet hva må-

let kommer til å bli, men annonseringen kan bringe fremgang i de internasjonale klimaforhandlingene.

– GODT SIGNAL

I USA har president Barack Obama lagt fram sin plan for kutt i utslippene fra kullkraftverk. Et kutt i utslippene på 26 prosent fra 2005 til 2020 vil hjelpe Obama langt på vei med å nå USAs klimamål

Alden Meyer fra Union of Concerned Scientists (til høyre) er bekymret over at politikerne ikke ser ut til å ta klimaproblemet seriøst nok. Ria Voorhaar fra Climate Action Network (til venstre). Bildet er fra klimatoppmøtet i Warszawa i november 2013.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

på et totalt kutt på 17 prosent fra 2005 til 2020. 74 prosent av USAs utslipp fra energiproduksjon kommer fra kullkraft. Fra 2005 til 2012 minsket utslippene fra kullkraftverkene i USA med 13,2 prosent, så de er i rute til å nå målet allerede.

Men ikke alle miljøvernere er like glad for Obamas plan. I tillegg til fornybar energi skisserer også planen bruk av gass og atomkraft for å nå målet.

FNs klimasjef Christiana Figueres er imidlertid glad for signalene fra USA.

– Beslutningen om å regulere utslippene fra kraftverk strengere vil sende et godt signal til nasjoner over hele verden, sa Figueres i en kommentar.

– TAR DET IKKE ALVORLIG

Alden Meyer fra Union of Concerned Scientists i USA har lenge kjempet for en mer ambisiøs klimapolitikk. Han er ikke overimponert.

– Bakteppet for klimamøtet i Bonn er tørke og skogbranner i USA, flom på Balkan og smelting av den vestantarktiske iskapen, som kan gi havstigning på fire meter. I forhold til dette er tiltakene alt for små, sa Meyer på en pressekonferanse under klimamøtet i Bonn i juni.

– Men Obamas forslag til kutt kan være signifikant, hvis målene blir styrket. For Kina sin del er det få konkrete tall som har kommet ennå, men signalet er positivt. Mer bekymringsfullt er det at de globale utslippene fortsetter å øke, og at verdens politikere ikke ser ut til å ta problemet alvorlig, sa Meyer.

– EN FØLELSE AV AT NOE SKJER

– Forhandlingene i Bonn har kommet i gang på en knirkefri måte, og går nå over i en mer formell fase. Noe er i ferd med å skje i USA og Kina, og det bidrar til en følelse av at noe skjer, om det enn ikke er så mye. Det er all mulig grunn til å avvente, fordi målene er svake, men det er i det minste noe. Ministermøtet om Kyoto-avtalen i Bonn har vært en «underveldende» affære, og få ministre er til stede, men det er ingen misstemning, sier Naturvernforbundets Ola Skaalvik Elvevold på telefon fra Bonn.

Klimaforhandlerne skal utarbeide forslag som skal diskuteres på vinterens klimatoppmøte i Lima i Peru. Målet er å bli enige om en global klimaavtale på neste års toppmøte i Paris.

Nå skal utslippene fra kullkraftverk i USA, som Castle Gate kullkraftverk i Utah (bildet), reduseres, ifølge en ny plan fra president Obama. Dette selv om USA har verdens største kullreserver.

FOTO: DAVID JOLLEY/WIKIMEDIA COMMONS

Klimainteresse på vei opp

28 prosent av befolkningen mener at klimaendringer er en av de største utfordringene Norge står overfor. Det er det høyeste tallet siden høsten 2009, rett før det mislykkede klimatoppmøtet i København.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Det er TNS Gallup som har målt nordmenns holdninger til klimaspørsmål. Under fremleggelsen av Klimabarometeret 2014 kom det frem at flere og flere blir bekymret for konsekvensene av klimaendringene. Blant unge under 30 år rangeres klima som den tredje største utfordringen Norge står overfor.

STOR PARTIFORSKJELL

Blant velgerne til de politiske partiene er det store forskjeller på klimaprioriteringen. Velgerne til SV, V og MDG mener klimaendringer er den største utfordringen vi har, mens velgerne til Sp, Krf, H og Frp er mest skeptiske. 25 prosent av de spurte mener de allerede har opplevd konsekvenser av klima-

endringer i sin egen kommune, tross at Norge er et av landene som vil merke minst til de fysiske konsekvensene.

– Undersøkelsen fra TNS Gallup viser at klimaforskningen når ut til det brede lag av befolkningen. Ikke minst er det oppløftende at forskningen og resultatene når ut til unge voksne. Det er de som i nær framtid skal bygge videre på det tilpassingsarbeidet vi starter på i dag, sier CICERO-direktør Kristin Halvorsen i en pressemelding.

STØTTER FORNYBAR ENERGI

De tre tiltakene for å redusere klimautslipp som har størst støtte i befolkningen er utbygging av fornybar energi, satsing på kollektivtrafikk og utvikling av ny klimavennlig teknologi. Og folk er generelt mye mer positive til ny fornybar energi (sol, vind, vann og fjernvarme) enn til atomkraft og kullkraft, viser undersøkelsen.

Hele 59 prosent av de spurte forbinder ordet «lavutslippssamfunn» med noe positivt. Bare 7 prosent er negative, ifølge undersøkelsen.

Alle fugler små de er . . .

Gjøk og sisik, trost og stær – synger alle dage ... Ja, men de er ikke like tallrike som før. Mange trekkfugler går kraftig tilbake, for noen har fallet vært dramatisk. Vi var med på ringmerking på Jomfruland da våren og fuglesangen var som sterkest.

Tekst og foto: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Jomfruland, Telemark:

En hagesanger henger opp ned, hjelpeløs fanget i et nett. Den har surret seg fast, maskene strammer rundt nebb, vinger og klør. Den henger bare rolig og ser på oss, har gitt opp å kjempe, lett duvende i vinden som stryker varsomt over krattskogen. Med øvede bevegelser befrir Ola Nordsteien fuglen og legger den i en tøypose. Gul pose for hagesangere, rød for løvsangere, oransje for munk. Så tar han neste fugl. Snart går han mot fugletårnet med seks poser dinglede fra håndledet. Fuglene er stille, som i graven.

FRA DET GAMLE TIL DET NYE

Jomfruland er ei øy lengst ute i havet langs kysten av Telemark. Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har drevet fuglestasjon her ute siden 1972. I over 40 år har de drevet med systematiske tellinger og registreringer av fugler her. Jomfruland har en av Norges lengste tidsserier for trekkfugler. For de som kan lese dem, forteller de en historie om overgangen fra det gamle til det nye Europa. Fra tradisjonelt til industrielt landbruk. For fuglenes del er det en historie om tapte leveområder, om fall og tilbakegang.

– Ofte ligger problemene i overvintringskvarterene og på trekkruten. Jo lenger arter trekker, jo større er sjansen for

at de møter problemer på veien. Vi ser at arter som trekker kort klarer seg bedre enn langtrekkerne, sier Nordsteien, som er ansatt som feltornitolog på fuglestasjonen.

SPIST AV FRANSKMENN

Mange fugler blir spist som snacks. I Frankrike, Italia, Spania og mange andre middelhavsland er det lange tradisjoner for fangst av fugler som hortulan, lerker og vipper. Men også munk, rødstrupe og ulike spurvefugler blir fanget. Mange av dem regnes som delikatesser, og fangsten fortsetter selv om det er forbud mange steder.

Nordsteien fanger også fugler. Nå fisker han opp en av hagesangerne fra den

Ola Nordsteien fanger og merker fugler på Jomfruland Fuglestasjon. På bildet til venstre venter en hagesanger på å bli løst fra fangstnettet. Over: En munk prøver vingene etter å ha blitt ringmerket.

gule posen. Han holder den inne i hånden med hodet forsiktig klemt mellom pekefingeren og langfingeren. Fuglen er helt rolig, stritter ikke imot. Kanskje merker den at Ola Nordsteien ikke har planer om å spise den. Snarere tvert imot. I over 20 år har han levd og åndet for fugler. For ham smelter jobb og fritid sammen. Han teller fugler når han jobber, og han gjør det på fritiden. I sommer skal han til Jan Mayen for å – ja, nettopp – telle fugler.

FANGET 1100 FUGLER PÅ ÉN UKE

– Kall meg gjerne en nerd. Nerder blir ofte gjort narr av, men jeg har ikke noe imot å være nerd, sier Nordsteien.

Nå måler han vingen på hagesangeren,

gjør noen notater og klemmer ringen på med en spesiell tang. Så slipper han den løs og tar for seg neste fugl. Han arbeider effektivt. Snart er de elleve fuglene fra første runde merket. Det er en rolig dag. Det merkes at trekkseasonen er på hell.

– Det gikk hett for seg her i uka før 17. mai. Da fanget og ringmerket vi 1100 fugler i løpet av én uke. To av dagene var det over tre hundre fugler. Samtidig registrerte jeg fuglene som fløy over. Jeg måtte løpe mellom nettene og fuglestasjonen for å få registrert alt sammen, forteller Nordsteien.

FUGLETELLER PÅ HELTID

Han bor alene på Jomfruland Fuglesta-

sjon store deler av året. Sesongen starter 1. mars og avsluttes 1. november. Det er ingen jobb for B-mennesker. Klokka var halv fem da vi forlot fuglestasjonen for å spenne opp nettene. Selv sola hadde knapt stått opp. Vi kom gjennom en hasselskog, hvor hasselen sto i klynger og dannet et tak av løv over oss, lyst opp av det første morgenslyset. Fuglesangen var intens, akkurat som våren. Det var som om alt pulserte, som lyden av jungel etter et regnskyll.

Nordsteien holder på med fuglefangsten frem til lunsjtider. Han tømmer nettene med jevne mellomrom, og da vi gir oss har nærmere 40 fugler fått ring på foten. To av hagesangerne var merket fra før, her på Jomfruland. ➤

En gulsanger blir ringmerket og målt. Gulsanger er en av de få artene som øker i antall.

En stærfamilie holder til i fuglekassa på fuglestasjonen. Ola Nordsteien viser frem en nymerket unge.

– Hagesangere overvintrer i Øst-Afrika. Det er ganske fascinerende at de har funnet veien tilbake hit, til nøyaktig det samme stedet og det samme nettet, sier Nordsteien.

ET FUGLEPARADIS

Jomfrulands beliggenhet, form og mangfold av naturtyper gjør øya til et fugleparadis. Mange trekkfugler stanser her på vei tilbake til sine hekkeområder i Norge. Årlig observeres det mellom 220 og 250 fuglearter på øya. Nærmere 320 arter er registrert siden starten i 1972. Merknings- og kartleggingsarbeidet er helt avgjørende for at vi skal få kunnskap om hvordan det går med de ulike fuglebestandene. NOF samarbeider med Norsk institutt for naturforskning (NINA), Høgskolen i Nord-Trøndelag og Miljødirektoratet for å overvåke fugler som hekker på land i Norge. For første gang i

år kunne man presentere landsomfattende resultater fra prosjektet TOV-E. De var ikke oppløftende. En tredel av artene går tilbake, mens bare fire øker. Det er spesielt arter som er knyttet til fjell og jordbrukslandskap som sliter.

PIROLJAKT I EIKESKOG

– Hysj!

Nordsteien stopper meg midt i en setning og blir stående å lytte.

– Hørte du den lyden? Det var ei trepiplerke. Det er litt frekt å avbryte, men det er lov blant fuglekikkere, sier Nordsteien og smiler.

Vi på vei inn i øyas eikeskog, hvor vi skal forsøke å finne en skatt svært få får se. Pirolen. Den er litt av en selebritet i fuglemiljøet. Du finner bilde av den i fuglestasjonens embleme. Møter du fuglekikkere her ute, kan du være sikker på at

de spør etter den. Selv båten Nordsteien hentet meg med er oppkalt etter fuglen, og navnet «Pirolen 3» antyder at den ikke er den første.

Pirolen er en sjelden gjest i Norge, men det observeres pirol årlig på Jomfruland. Problemet er at fuglen er svært sky, og at den holder til høyt oppe i trekroene. Sjansen for at du skal oppdage den med det blotte øye er minimal, hvis du ikke først har hørt den synge. Derfor setter vi oss ned og lytter. Og vi blir sittende slik lenge.

– BALSAM FOR SJELEN

– Nå var det en lyd som var litt lik, faktisk. Men det var bare en svarttrost.

– Det er balsam for sjelen å få sitte slik. Jeg kommer hit av og til, og så kan jeg sitte en time og bare lytte. Da mister jeg følelsen av tid, og jeg blir fylt av forundring og respekt for det store mangfoldet. Fra de minste til de store, fra de som forflytter seg kjapt, som bare er en skygge, til de som forflytter seg sakte. Fra linerla som tripper helt nær, til de nattaktive uglene, som du nesten aldri ser, men som du vet at er der, sier Nordsteien.

Vi sitter og lytter, men pirolen dukker ikke opp. Ikke i dag heller. Men kanskje – kanskje – får vi et glimt av den neste gang, hvis det ikke bare er en svarttrost som sitter og pludrer, da.

Hipp hurra! For Miljøagentene har Naturvernforbundet i alle år vært en viktig kilde til trygghet og inspirasjon. Dere er stammen i norsk miljøbevegelse. Med frø fra dere har det sprunget ut en rekke miljøorganisasjoner og -stiftelser, som utgjør den mangfoldige miljøbevegelsen vi har i dag. Gjennom 100 år har naturen seiret i mange kamper, men det er fortsatt slag som skal vinnes. Naturen har mye å takke dere for. Takk for de 20 årene jeg har fått jobbet for og sammen med dere. Gratulerer med dagen!

Linda Engstad
Miljøagentene

Årets flotteste bok:

Naturen svikter aldri

Naturvernforbundet
100 år
1914-2014

Spennende bidragsyttere - forfattere, skribenter og fotografer - beskriver naturen som evig kilde til inspirasjon, glede, opplevelser, utfoldelse og rekreasjon, og setter fokus på hva naturen har betydd, betyr og vil kunne bety for mennesker i Norge.

Bidragsyttere:

Roy Jacobsen
Hege Siri
Nils-Aslak Valkeapää
Marit Opeid
Cecilie Skog
Per Petterson
Lars Saabye Christensen
...med flere

**Forhåndsbestill i dag!
Kun 198,- (+ frakt)**

I anledning 100-årsjubileet til Naturvernforbundet lager Dinamo Forlag i samarbeid med Naturvernforbundet en annerledes og flott jubileumsbok.

Vi har gleden av å tilby denne praktboken til Naturvernforbundets medlemmer til en hyggelig jubileumspris: Medlemstilbud kr. 198,- + frakt. Boken trykkes etter sommeren og vil kunne kjøpes i Naturvernforbundets nettbutikk.

Bestill boken allerede nå!

Du kan sikre deg ett eller flere eksemplarer av boken allerede nå. Forhåndsbestill boken «Naturen svikter aldri» på e-post salg@naturvernforbundet.no (kr. 198,- + frakt).

I innledningen i boken møter vi Erik Sture Larre, som også fyller 100 år i 2014. I artikkelen om ham i dette bladet kan du lese om hans sterke historie. Han bestemte seg for å bli naturverner i Gestapos fengsel under krigen. Larres historie belyser tema for denne boken – Naturen svikter aldri.

Naturvernforbundet

Oscar Lilleås: MANUELT ISBOBLEBAD

Her har Oscar Lilleås greid å fange et herlig øyeblikk. Bildet er fullt av liv, det er nesten så vi hører gledeshylene. Fin balanse og bra utsnitt, og teknisk godt utført.

Konkurranseregler

■ Hver deltaker kan sende inn maksimalt tre bilder til hver runde. Bildene merkes med fotografens navn og tittel på bildet.

■ Bildene sendes på e-post til: redaksjonen@naturvernforbundet.no. E-pos-

ten merkes med «Naturglede» og tema sommer eller høst. Frist for innsending til tema sommer 22. august og høst 31. oktober.

■ I Natur & miljø 5-2014 kåres en hovedvinner, som vil få pokal fra NSFF,

weekendtur for 2 personer til høyfjellshotellet Finse 1222 og gavekort på 1000,- fra NSB.

■ Øvrige konkurranseregler og vilkår finnes på Natur & miljø nettside: www.nogm.no.

FOTOKONKURRANSEN TEMA: NATURGLEDE – VÅR

Det strømmer på med flotte naturgledebilder til fotokonkurransen som Naturvernforbundet arrangerer sammen med Norsk selskap for fotografi (NSFF). Her er de tre vinnerne av andre runde, som premieres med hver sin 45 liters tursekk fra Naturvernforbundets butikk (www.naturvernbutikken.no). Neste runde har frist for innsending 22. august, og temaet er «Naturglede – sommer». Vinnerne presenteres i neste Natur & miljø, og de får hvert sitt gavekort fra Stormberg på 500 kroner.

Reidar Berg: FØRSTEMANN UTI

Et morsomt bilde! Vi får en følelse av det friske og urørte. Mannen som bader er plassert veldig fint i bildet, litt på siden av motivet. Fjellveggen bak understreker at dette er høyt til fjells.

Anne Vognild Einum: SÅ SVAL EIN DREKK

Et typisk vårbilde med masser av naturglede. Bildet rammes flott inn av to greiner, som gjør at vi blir som hemmelige betraktere av en fin stund. Flott skogbunnsbeskrivelse.

Miljøvernere i Putins Russland

Å være miljøvernere i Russland blir stadig vanskeligere. Det vet Olga Senova (60) alt om. Med nye lover har Vladimir Putin kneblet miljøbevegelsen. – Tidligere arrangerte vi demonstrasjoner. Det gjør vi ikke lenger, forteller Senova.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Jeg er ikke optimistisk, ikke for vårt statssystem. Jeg er optimistisk for folket, for de vil fortsette å protestere. De vil ikke være dukker, sier Senova.

Hun har jobbet med miljøvern i 17 år og er en av Naturvernforbundets viktigste partnere i den russiske miljøbevegelsen.

WARSAWA, NOVEMBER 2013

Vi befinner oss i «Room Katowice» i det polske nasjonalstadionet i Warszawa. Den gigantiske arenaen, med sine drøye 200 000 kvadratmeter, ble bygget til fotball-EM i 2012. Her fant en av semifinalene i mesterskapet sted. I dag utspilles en større og viktigere kamp nede på gressmatta. Det er november 2013, og inne i store telt er utsendinger fra verdens land samlet til klimatoppmøte i FN.

Og i «Room Katowice» sitter en håndfull mennesker fra miljøorganisasjoner i Russland, Ukraina og Hviterussland for å planlegge sin strategi. Blant dem finner vi Olga Senova fra miljøorganisasjonen Russian Socio-Ecological Union (RSEU). Hun er i Warszawa for å legge press på russiske myndigheter i arbeidet med den nye globale klimaavtalen. Men det er ikke lett å rikke Putins regime. Det vet Senova bedre enn de fleste. Senova har jobbet med miljøvern siden 1997. Hun har sett hvordan russiske myndigheter har strammet grepet om miljøbevegelsens handlingsrom.

MOTTAR PENGER FRA NORGE

De siste årene har det blitt vanskeligere å jobbe med miljøvern. I 2012 innførte Putins regime de såkalte agentlovene, som på-

FAKTA

Russian Socio-Ecological Union

En av Naturvernforbundets partnere i Russland

Etablert: 1997

Medlemmer: 160

Jobber med:

- Klima og energi
- Østersjøen
- Miljøvennlig forbruk
- Lokal forvaltning

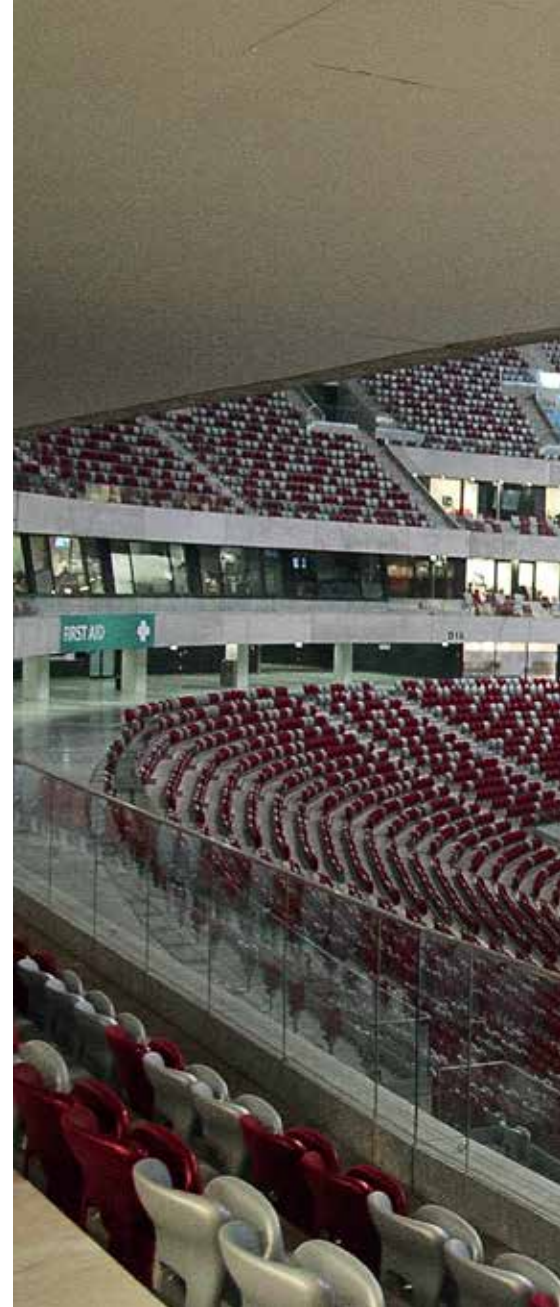
legger organisasjoner som mottar penger fra andre land å registrere seg som «utenlandske agenter». I 2013 ble alle organisasjonene kalt inn på teppet for å bli gransket av påtalemyndigheten.

Senova og RSEU samarbeider nært med Naturvernforbundet, og i mange år har organisasjonen mottatt penger fra Norge kanalisert gjennom Naturvernforbundet. Det begynte i 1997 med skoleprosjektet SPARE. Nå lanseres «Russlands største kraftverk», en tilpasning av Naturvernforbundets energispareprosjekt «Norges største kraftverk».

– Vi har blitt undersøkt, men de synes ikke vi er en agentorganisasjon. Men mange av våre venneorganisasjoner har fått krav om å registrere seg. De sier at de ikke vil, fordi de ikke ser på seg som utenlandske agenter, sier Senova.

FORTSETTER Å TA IMOT PENGER

Hun forklarer at det handler om politisk innflytelse og påvirkningsarbeid. Hvis organisasjonen aktivt forsøker å påvirke po-

litiske prosesser, risikerer den å havne i registeret. De nye lovene rammer nå flere hundre frivillige organisasjoner, og det har vært flere rettssaker mot organisasjoner som har nektet å registrere seg. Blant dem er Baikal Environmental Wave (BEW), som i oktober ble dømt til å registrere seg. BEW er også en av organisasjonene Naturvernforbundets samarbeider med i Russland.

–Vi fortsetter å ta imot penger fra Norge og Sverige fordi vi mener at det vi jobber med er viktig å gjøre, og vi ville gjort det uansett. Vi er ingen tjener for utenlandske organisasjoner, sier Senova.

– *Hvordan påvirker agentlovene måten dere jobber på?*

– Vi er mer forsiktige nå, og vi prøver å unngå å snakke om politisk påvirkning. Vi arrangerer ikke demonstrasjoner selv, men kan være med hvis andre står bak. Tidligere hadde vi flere demonstrasjoner, og vi sto ofte på gata med postere og delte ut løpesedler. Det gjør vi ikke mer, forteller Senova.

– TOMME INITIATIVER

Hun ser ikke tendenser til mer demokrati og åpenhet i Russland.

– Det finnes offentlige utvalg for alt, men det er tomme initiativer. Det er ikke kanaler for innflytelse, sier Senova.

Hun har selv sittet i flere slike offentlige utvalg, blant annet i arbeidet for å bedre vannkvaliteten i Østersjøen. I tillegg til å være leder for klimasekretariatet til RSEU, sitter hun som styreleder i miljøorganisasjonen Friends of the Baltic. Det er et prosjekt som russiske myndigheter hilser velkommen, men det betyr ikke at de lytter til hva miljøvernerne har å si.

BALANSEKUNSTNER

– Vi er invitert til å sitte i styrer og råd av myndighetene, men vi er bare en slags dekor. Gjennom disse utvalgene trodde vi at vi kunne jobbe for bedre vannforvaltning, blant annet, men det er ingen som hører. Det er ikke interessant for oss. Vi spiller bare deres spill, og det spiller ingen rolle

hva vi sier, forteller Senova.

Og så har hun ikke mer tid. Møtet i Room Katowice er over, og Senova haster ut i strømmen av mennesker som ustanselig kretser i korridorene rundt FNs klimatoppmøte. Snart skal hun hjem og utøve balansekunsten en russisk miljøverner må kunne for å arbeide for natur og miljø i Putins Russland.

Den russiske miljøforkjemperen Olga Senova på tribunen på det polske nasjonalstadionet i Warszawa under FNs klimatoppmøte i november 2013. I teltene nede på gressmatta foregår forhandlingene om en ny klimaavtale.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

Gratulerer! 100 år er en respektabel alder for de fleste. Men Naturvernforbundet har klart å følge tiden. Dere gjør en svært viktig jobb for natur og miljø hver eneste dag. For at vi skal møte de store utfordringene vi står ovenfor må vi styrke miljøvennlig transport – og spesielt kollektivtransporten. Da er det viktig å ha tydelige stemmer i samfunnsdebatten som bidrar til å belyse dette. Dere kan være stolte av at dere har vært en sentral og viktig stemme! Vi er glad for jobben dere gjør – stå på videre! Gratulerer med dagen!

Mai-Bente Paulsen

Leder for kommunikasjon og samfunnskontakt, NSB-konsernet

Politiet kuttet lenker, bar aksjonister og fraktet dem bort, fra morgen til kveld. Cirka 800 ble arrestert i Alta 14. januar 1981.

FOTO: NATURVERNFORBUNDTES ARKIV

Voldsom strid om vakker elv

Telefonavlytting, massearrestasjoner og sultestreiker. Rundt 800 aksjonister ble arrestert. Kampen om Altaelva virvlet Naturvernforbundet inn i en strid som åpnet forbundet så det lakk, i begge ender.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Stilla, Alta, 14. januar 1981:

En hær på 600 politifolk marsjerer oppover mot nullpunktet i Stilla. De er kalt ut fra politikamre og lensmannskontorer landet over. En tidel av Norges totale politistyrke er på føttene i dag. I Stilla gjør aksjonistene seg klare. Samer, miljøvernere og aktivister, nærmere tusen personer har kommet for å kjempe for elva. Skjønt, de har ikke tenkt å bruke makt. De skal bare sitte der og yte passiv motstand. Og de er bedre forberedt nå enn i Mardøla for ti år siden. Kjettingene er kraftigere, og bak

barrikadene har Sigmund Kvaløy Setreng bygget sin islavvo. En liten festning av snø og lag på lag med steinheller og jerntråd, oversprøytet med vann og fryst til is i den bitende kulden. Der inne sitter filosofen sammen med et titalls andre aksjonister.

MØTTE POLITIET MED KAKEFAT

– Vi hørte dem komme, hørte hvordan de skar over lenkene til aksjonistene utenfor med skjærebrenner. Så kom de til islavvoen. De bannet og svor, ettersom de arbeidet seg gjennom lagene med is, stein og jernnetting, fortalte Sigmund Kvaløy Setreng da Natur & miljø ringte ham i slutten av mars.

Det skulle bli vårt siste intervju med en av våre mest markante miljøforkjempere og økofilosof. Setreng døde 27. mai i år, 79 år gammel.

– Da politiet endelig kom seg gjennom isveggen, passet jeg på å møte dem med et kakefat og kaffe. Og det var helt i Gandhis ånd, sa Setreng, og så lo han godt.

FRUSTRERT OG SJOKKERT

Mange av aksjonistene var medlemmer og aktive i Naturvernforbundet. Men forbundet deltok ikke selv i aksjonen. Som demokratisk medlemsorganisasjon ønsket ikke Naturvernforbundet å bryte lo-

ven.

– Det var en selsom opplevelse å følge det som skjedde oppe i Stilla fra sidelinjen. Jeg husker det godt, alle arrestasjonene. Jeg var frustrert og sjokkert, forteller Torbjørn Paule, som var generalsekretær i Naturvernforbundet fra 1980 til 1987.

– Det hadde for lengst gått prestisje i saken. Myndighetene kunne ikke la seg presse til å endre på et vedtak som Regjeringen og Stortinget hadde gjort, sier Paule.

Cirka 800 personer ble arrestert dagen da slaget om Altaelva ble tapt. Politiet jobbet fra morgen til kveld. De kuttet lenker, bar aksjonister og fraktet dem ut med biler som gikk i skytteltrafikk. Først klokken 23.30 var de ferdige.

ALTOVERSKYGGENDE

Altasaken er den største miljøkonflikten vi har hatt, og den preget Naturvernforbundet på slutten av syttitallet og begynnelsen av åttitallet. Paule tok over som generalsekretær da Per Flatberg sa opp i 1980. Flatberg hadde jobbet dag og natt for å hindre utbygging, men kunne ikke som generalsekretær være med på sivil ulydighetsaksjoner. Han ønsket en friere stilling, hvor han kunne delta på aksjoner og bryte loven, om nødvendig.

– Da jeg så hvilken vei det gikk, så jeg ingen annen mulighet enn å bli med i lenkegjengene, som de kalte det, sa Flatberg under 30-årsmarkeringen for Altakampen i 2011.

Det var ingen enkel post Paule tok over.

– Det var et lurveleven. Jeg kom inn i en virkelig kampsituasjon. På den ene siden måtte jeg holde tunga rett i munnen og passe på hvordan jeg ordla meg. Jeg sympatiserte også med de som aksjonerte oppe i Alta. Det gjorde jeg absolutt. Men på den annen side måtte jeg holde min stilling, fordi Naturvernforbundet ikke kunne oppfordre til sivil ulydighet, sier Paule.

LAKK I BEGGE ENDER

Han forteller om en hverdag med verbale konfrontasjoner, en kamp fra dag til dag for å få myndighetene til å innse hvor feil det var å bygge ut elva.

– Det var mange medlemmer som mente at vi burde kjørt hardere, at vi aktivt burde støttet aksjonene. På den andre siden var det medlemmer som mente vi

Den 18. februar 2014 fylte Norges Naturvernforbund 100 år. Vi tar for oss ti år i hvert nummer og forteller deg historier fra forbundets kamp for natur og miljø.

ORGANISASJON

Kretsforeninger: Østlandske, Vestlandske, Trøndelag, Nordland, Troms, Agder, Rogaland, Sør-Varanger, Finnmark, Oppland, Nord-Trøndelag, Vest-Agder, Aust-Agder, Hedmark, Vestfold, Møre og Romsdal, Buskerud, Telemark, Østfold. Nye kretsforeninger: 1978: Sogn og Fjordane.

1980: 36 410 medlemmer

1975: 50 lokallag

1985: 103 lokallag.

LEDERE

1972-1978: Professor Ragnhild Sundby

1978-1981: Overlege Hans J. Engan

1981-1983: Lektor Per Olav Tveita

1983-1984: Professor Ragnhild Sundby

1984-1987: Lektor Honoria Hamre

GENERALSEKRETÆRER

1963-1978: Magne Midttun

1978-1980: Per Flatberg

1980-1987: Torbjørn Paule

ÆRESMEDLEMMER

1978: Sigvald Normann-Hanssen

1983: Oscar Breien

1984: Ragnhild Sundby

1984: Nils Borchgrevink

VIKTIGE SAKER

- Nei til utbygging av Alta- og Kautokeinovassdraget
- Nei til utbygging av Orkla-Grana
- Energi; energisparing, nei til atom- og gasskraft
- Begrense utbyggingen av vannkraft
- Områdevern og vassdragsvern
- Begrense utvinningen av olje- og gass i Nordsjøen
- Forurensing og miljøgifter

STORE SEIERE

- **Artsfredning:** Jerv (1981), sibirstjerne (1981), purpurkarse og masimjelt (1983)
- **Områdevern:** Øvre Anarjokka nasjonalpark (1975), Maliskjæra (1975), Semska-Stødi (1976), Karlsøyvær (1977), 53 sjøfuglreservater i Oslofjorden (1978), Vettismorki (1980), Jotunheimen nasjonalpark (1980), Hardangervidda nasjonalpark (1981) Skaupsjøen/Hardangerjøkelen (1981), Møsvatn/Austfjell (1981).
- **Vassdragsvern:** Veig (1979), Skaidi og Kvænangen (1980), Dagali-fallene (1981)
- **1980:** Miljøgiften PCB forbys i Norge
- **1981:** Verneplan II vedtas, vern av 41 vassdrag, 133 vassdrag midlertidig vernet
- **1981:** Forurensningsloven vedtas

Torbjørn Paule, generalsekretær 1980-87.

KILDER: INTERVJUER MED SIGMUND KVALØY SETRENG (2014), TORBJØRN PAULE (2014), HANS J. ENGAN (2014) OG PER FLATBERG (2011), MILEPÅLER I NATURVERNFORBUNDETS HISTORIE, NATUR & MILJØ NR. 1-2011, NATUR & MILJØ NR. 5-2011.

FOTO: HELGE SUNDE

Demonstranter stenger for bygging av anleggsvei i forbindelse med kraftutbyggingen i Alta-Kautokeinovassdraget.

SULTESTREIK OG SOLDATER

Han forstår hvorfor politiet ville overvåke Naturvernforbundet. Utenfor Stortinget sultestreiket samene, blant aksjonistene var det folk som ønsket å bruke sabotasje. Det ble snakket om «ikke-voldelig» bruk av dynamitt. Myndighetene hadde en mistanke om at Naturvernforbundet hadde en annen agenda enn den offisielle. Forbundet samarbeidet nært med samene, som fikk lov til å bruke forbundets lokaler i Oslo. Situasjonen var svært tilspisset i 1981. Sultestreiken gikk hardt ut over de streikende. De var så utmattet at det kom på tale å tvangsføre dem. For å unngå det, ble de fløyet til Stockholm, hvor de fortsatte streiken. I ettertid har det også kommet frem at Regjeringen vurderte å bruke forsvaret mot aksjonistene i Alta.

– Det var kanskje ikke så rart at de ville følge med. At vi ble overvåket, det var vel ikke egentlig noe å klandre myndighetene for, sier Engan.

ANDRE SAKER

Men alt dreide seg ikke om Alta. Naturvernforbundet jobbet med mange andre saker, og vant noen virkelig store seiere. Det var ikke bare i Alta det var planer om kraftverk. Svært mange andre elver sto også for tur.

– Vi jobbet for å verne massevis av vassdrag på den tiden. Vi tapte en god del, men på den annen side tvang vi frem omfattende utredninger for vern, og vi fikk samlet plan for vassdrag. Altasaken var nok den viktigste årsaken til at myndighetene skjønnte at de måtte vurdere vassdrag mer samlet, forteller Paule.

HARDANGERVIDDA

Det førte til verneplaner og vern av en lang rekke elver. En virkelig stor seier kom i 1981, samme år som Alta ble tapt. Etter en langvarig strid ble Hardangervidda opprettet som nasjonalpark, og de to vassdragene Veig og Dagalifallene ble reddet fra utbygging.

– Jeg husker at jeg var oppe på Trondsbu sammen med Oscar Breien, som var Hardangervidda-vernets far. Vi hadde overnattet på steinbua hans på Tinnhølen. Da sto vi ute på tråkka der og hørte suset i fra fossene. Det var en stor seier, forteller Paule.

gikk for langt. Naturvernforbundet mistet mange medlemmer på grunn av Altasaken. Vi lakk i begge ender, forteller Paule.

Det Naturvernforbundet gjorde var å skrive høringsuttalelser, gå ut i media og jobbe politisk. Dessuten gikk forbundet til sak mot staten. Først for å få såkalt rettslig interesse i naturvernsaker, en sak forbundet vant. Det medførte at Naturvernforbundet er høringsinstans i alle saker som berører natur og miljø. Det var ingen liten seier.

Deretter gikk forbundet til sak sammen med flere grunneiere for å stanse selve utbyggingen.

– Det var på den måten Naturvernforbundet kunne engasjere seg i kampen for å redde vassdraget. Noen annen mulighet hadde vi ikke, sier Paule.

Saken ble tapt. Først i Alta herredsrett i desember 1980, deretter i Høyesterett i 1982. Det var høyesterettsadvokat Ketil Lund som førte saken for Naturvernforbundet.

– Det skal noe til for en jury å gå imot Regjeringen og Stortinget, sier Paule.

TELEFONAVLYTTING

– Du må ha opplevd det for å fornemme den stemningen som var i denne tiden, sier Hans J. Engan, som var leder i Naturvernforbundet fra 1978 til 1981.

Han kan fortelle at Naturvernforbundet ble overvåket.

– I løpet av en kveld ringte jeg Naturvernforbundets telefon tre ganger, og hver gang kom jeg til Justisdepartementet. Til slutt var det en vennlig sjel som tilbød seg å sette meg over til Naturvernforbundets sentralbord. Det var så hjelpestøtt også, sier Engan.

Han talte om overvåkingen på Naturvernforbundets representantskapsmøte i Førde i juni 1980. NRK var til stede og gjorde opptak av talen, som ble sendt med kveldsflyet til Oslo. Opptaket kom aldri frem. Det ble borte på veien, og siden har ingen sett det.

– Vi ble uten tvil overvåket, sannsynligvis av overvåkingspolitiet. Noen fikk avspilt sin egen samtale når de tok opp telefonen og skulle ringe på nytt. Vi lo litt av det. Vi gråt ikke i alle fall, sier Engan.

Hundre år på barricadene for naturen

Våre varmeste gratulasjoner til Naturvernforbundet med hundre år på barricadene for naturen! Takk for at dere alltid er sentrale i kampen for å bevare alt fra gammelskog og fiskebestander til hverdagsnatur. Naturvernforbundet er en av SABIMAs viktigste allierte, og vi ser fram til videre samarbeid for å stanse tapet av biomangfold og styrke naturmangfoldloven og vannforvaltningen. Det blir nok bruk for oss i hundre år till!

Christian Steel
Generalsekretær SABIMA

MILJØFESTIVAL OG FOLKEFEST

31. juli - 3. august

Har du planlagt årets ferie?

Sett av en helg i Oslomarka!

Vi inviterer små og store til en spennende langhelg i Oslomarka. Lær om naturvern, delta på morsomme aktiviteter og møt andre naturvernere.

Arrangementet er åpent for alle.

Søndag 3. august kl. 13.00 blir det folkefest i Spikersuppa i Oslo sentrum. Her blir det utstilling, underholdning, bursdagskake og mer!

Pris:

Voksen 2400,-

Barn 1200,-

Familiepris 4500,-

Redusert pris for overnatting i telt.

Påmelding: deltaker.no/miljofestival2014

Mer info: naturvernforbundet.no/miljofestival

Vi sees!

Naturvernforbundet

100 ÅR
NOA 1914 - 2014

La naturen gå i arv!

Naturvernforbundet
100 år
1914-2014

I hundre år har Naturvernforbundet vist at naturvern nytter. Uten din støtte hadde naturen vært fattigere, elvene tørrere, skogene mindre, forurensningen større og løsningene lengre unna.

Foto: Håkon T. Sønderland (CC-BY-NC-SA 2.0)

NYE VERVEPREMIER

Ved å få flere med på laget gir du naturen en sterkere stemme. Verv nye medlemmer og få vervepremie som takk.

Oversikt over alle vervepremier finner du på www.naturvernforbundet.no/verving/

Verv 1 og få sykkel-reprasjonssett

Verv 1 og få mikrofiberhåndle

Verv 3 og få spisesett fra Light My Fire

Verv 5 og få turkikkert fra Silva

– Steng kullgruvene

FOTO: KRISTIAN S. AAS

Norge bør stenge kullgruvene på Svalbard. Det sier FNs klimasjef Christiana Figueres (bildet) til NRK. Figueres deltok på klimakonferansen i Ny-Ålesund i mai, og mener gruvedriften står i kontrast til klimaforskningen som foregår på Svalbard.

– Norge har hatt en lederrolle i mange år, og har virkelig utfordret andre land. Dersom styresmaktene kan finne ut hvordan de kan få stengt kullgruvene her, vil det styrke Norge sin posisjon, sier Figueres.

Klima- og miljøminister Tine Sundtoft medgir at dette er en vanskelig sak.

– Kulldriften på Svalbard har vært og er en viktig del av grunnlaget for norsk tilstedeværelse på Svalbard. Men vi er fullstendige klar over at kull ikke er en del av lavutslippssamfunnet, sier Sundtoft til NRK.

Organisasjonen 350.org mobiliserer til kjempedemonstrasjon for klimahandling i New York. Bildet er fra en tidligere demonstrasjon.

FOTO: MAT MCDERMOTT/FICKR.COM

Trommer sammen til kjempedemonstrasjon

Sofiepris-vinner Bill McKibben, grunnleggeren av den globale klimakampanjen 350.org, mobiliserer nå kraftig til en demonstrasjon i september. 20. og 21. september vil McKibben og hans kampanje arrangere store demonstrasjoner for klimahandling i New York City, helgen før FNs generalsekretær Ban Ki-Moon har invitert verdens statsledere til toppmøte om klima.

– Dette er en invitasjon til alle som vil bevise for seg selv, og for sine barn, at de bryr seg om den største krisen vår sivilisasjon har stått overfor, skriver McKibben i magasinet Rolling Stone.

Fiskeri- og turistinteressene på Fedje blir skadelidende så lenge ingenting gjøres med kvikksølvubåten utenfor øya, mener lokale interesser.

FOTO: HÅVARD SKJELLEGRIND/SCANSTOCKPHOTO.COM

Anbefaler tildekking av ubåt

Kystverket anbefaler at vraket av ubåten ved Fedje, som inneholder hele 64 tonn kvikksølv, blir tildekket med rene masser. En heving blir for risikabelt, og en operasjon for å hente opp kvikksølvet vil være svært vanskelig. Man vet ikke hvor i vraket kvikksølvbeholderne ligger, og Kystverket anslår derfor at bare mellom 25 og 45 prosent av kvikksølvet vil kunne hentes ut av vraket. Derfor anbefales tildekking.

– Dette er et godt miljøtiltak på lang sikt, sier Kystverkets beredskapsdirektør Johan Marius Ly til Teknisk Ukeblad.

Utladret

Hvor tar batteriene veien etter å ha gitt strøm til bilen, lekehunden, den syngende fisken eller massasjeputa di? Historien handler om store mengder bly og andre metaller. Overraskende nok handler den også om fiskeoppdrett.

Tekst og foto: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Et batteri er et energilager. Men for å lagre energi, kreves flere stoffer som ikke bør lekke ut i naturen. Kvikksølv, bly og kadmium er blant stoffene som finnes i ulike typer batterier. Selv batterier som ikke inneholder giftige tungmetaller har stoffer i seg som bør gjenvinnes, fremfor å havne på dynga. Så hvor tar batteriet

veien etter at det har gjort nytten i den automatiske visperen, duracellkaninen, klokka, mobilmasten, bilen eller ubåten din?

AVFALL PÅ AVVEIE

Siste halvdel av 1900-tallet var en periode med en utrolig forbruksvekst. Gjennom 50-, 60-, 70- og 80-tallet havnet mye farlig avfall på steder det ikke burde være. På slutten av 1980-tallet er kampen mot

farlig avfall en av hovedsakene for miljøbevegelsen. De graver opp tønner på industriområder, avdekker DDT-deponier ved planteskoler og kjemper for sortering av avfall. Stort sett alt avfall i Norge kjøres rett på fyllinga. Store mengder gift havner i naturen, og batterier er en av mange kilder.

Men i 1987 dukker gule pappbokser opp hos flere butikker i Trondheim. «Batteriinnsamling», står det på dem. Trond-

Bilbatterier inneholder store mengder bly. Her ligger batteriene sortert på Batterireturs anlegg i Halden, klare for tur til Skåne.

– I batteriene er det de aktive, energibærende materialene som er viktigst å ta vare på, sier Frode Hagen, daglig leder i Batteriretur.

lingen i Norge. Batteriretur ble dannet i 1993 etter initiativ fra daværende miljøvernminister Thorbjørn Berntsen. Daglig leder Frode Hagen har vært med fra starten.

– Batterigjenvinning skiller seg ganske kraftig fra gjenvinning av annet avfall. Hvis du skal gjenvinne en melkekartong eller en hermetikkboks, er det materialet du skal ta vare på og bruke om igjen. Men i batteriene er det de aktive, energibærende materialene som er viktigst å ta vare på. Selvfølgelig gjenvinnes også metallet utenpå batteriene, men gjenvinning av de energibærende materialene er hovedsaken. Det bidrar til å husholde med klodens energiressurser, samtidig som disse materialene ofte er miljøskadelige hvis de ikke blir håndtert ordentlig, forteller Hagen.

ET BATTERI ER IKKE ET BATTERI

Når jeg sier «batteri», tenker du kanskje på en sylindrerformet, liten 1,5 volts sak, med en pluss- og en minusende. Og det stemmer. Men batterier er en av de mest varierte varegruppene, og det finnes hundrevis av varianter. Høreapparater har batterier som veier mindre enn ett gram. Batteriet til en av Norges mest solgte biler, Tesla Model S, veier nesten 550 kilo. Og store nødstrømsbatterier kan veie over ett tonn. Batterier kan være knappe-

celler, som ofte finnes i klokker og andre små produkter, eller de kan være lithium-ion-batterier, som sannsynligvis finnes i mobiltelefonen din. Og mye annet.

– Disse batteriene må håndteres forskjellig og separat. Derfor er det viktig at de sorteres nøye, forteller Hagen.

EGENJUSTIS

Batteriretur gjenvinner ikke batteriene selv. De samler inn og sorterer dem, og inngår avtaler med fabrikker som gjenvinner energibærerne og metallet, samtidig som de håndterer de giftige stoffene på best mulig måte. Kvikksølv, bly og kadmium er de vanligste miljøgiftene i batterier.

– Det er produsenter og importører av batterier som eier Batteriretur, vi har ingen offentlige eiere. Jeg synes kanskje man har overlatt for mye av systemet til næringslivets egenjustis. Det er vanskelig å ivareta en samfunnsoppgave i et system som er så markedsstyrt. Vi har eiere som avstår fra å ta ut fortjeneste for å sikre vårt gode system. Men det er ingen selvfølge at alle store produsenter av batterier alltid vil synes at langsiktig råvaresikring og en ideell tilnærming til avfallsbehandling vil være viktigere enn kortsiktig fortjeneste. Noen flere politiske føringer ville ikke være å forakte, sier Hagen. ➤

heim Natur og Ungdom starter en aksjon for å samle inn batterier. Aksjonen blir en suksess, og får mediedekning og støtte fra mange. Og i 1993 får organisasjonen fullt gjennomslag, på nasjonalt plan. Alle batterier skal samles inn og behandles forsvarlig.

BORGENHAUGEN VED SARPSBORG:

I et kontorbygg på et industriområde sitter de som administrerer batteriinsam-

Landskrona har en vingeklippt industri, høy arbeidsledighet og et pittoresk sentrum. Og Nordens eneste nybygde trolleybusslinje.

Direktør Peter Carlsson i Boliden Bergsöe viser frem forurensning som mulig kommer ut av pipa.

Ett av Batterireturs sorterings- og oppsamlingssteder ligger utenfor Halden. Her sorteres de ulike typene batterier for seg, og sendes til bedrifter som kan behandle dem. En av disse er Boliden Bergsöe i Landskrona i Sverige, som spesialiserer seg på behandling av blybatterier. Har du byttet batteri på bilen din, er sjansen stor for at batteriet har blitt sendt til Skåne. Natur & miljø fulgte etter det.

BLY, TROLLEYBUSS OG FESTNING

Industriområdet vi kom frem til ligger i utkanten av den pittoreske svenske småbyen, mellom sentrum og havna. På den andre siden av byen ligger et imponerende festningsverk. Landskrona skulle nemlig bli Sør-Sveriges hovedstad en gang, men så kom Malmö og tok over førstefiolinen. Byen, med rundt 30 000 innbyggere, hadde også direkte båt til København en gang. Men det var før Øresundsbroen kom. Industrien er vingeklippt. Tidlig på 1900-tallet arbeidet over halvparten av arbeidsstyrken i byen i tungindustri. Men det meste er borte. Nedleggelsen av Øresundsverftet på 1980-tallet var Sveriges største industrinedleggelse i sin tid, og selv om verftet igjen er i virksomhet er det med en tidel av arbeidsstokken. Arbeidsledigheten er høy, og byen har blitt kjent som en av de sterkeste bastionene

for det fremmedfiendtlige partiet Sverigedemokraterna. Men pen er den, og Nordens eneste nybygde trolleybusslinje kjører folk fra togstasjonen til sentrum.

FIKK NEI TIL UTVIDELSE

På industriområdet er det god plass. Boliden Bergsöe har også ledig areal, og søkte i fjor om å få utvide blyresirkuleringen. Nå har de tillatelse til å behandle 50 000 tonn bly årlig, noe de ønsker å utvide til 65 000. I forrige runde ble det nei, på grunn av fare for diffuse utslipp.

– Vi gjenvinner 75-76 000 tonn blybatterier hvert år, noe som tilsvarer cirka 45 000 tonn bly, forteller direktør Peter Carlsson. Han forteller om bedriftens tiltak for å få ned utslippene av bly, og forklarer at verdiene i blodet til arbeiderne nå ikke er høyere enn verdiene vi alle hadde i kroppen i den tiden bensinen var tilsatt bly.

– Blynivået er fallende, og langt under grenseverdiene våre. Vi mener bestemt vi er blant de aller beste i Europa, og jobber systematisk med vernetiltak som masker, regelmessig håndvask, spyling av bakken, oppførsel og vaner. I tillegg har vi et avansert rense- og filtreringsanlegg som tar det meste, sier Carlsson. Han smiler lurt, for han vet at han kan vise frem noe ganske unikt senere på runden.

BATTERIENE VOKSER

Batteriene som behandles i Landskrona er ikke de små du bruker i klokke, duracellkaniner og massasjeputer. Bil-, båt- og ubåtbatterier med stor andel bly er det de spesialiserer seg på. 4 millioner batterier årlig passerer gjennom blyverket, som mottar batterier fra hele Norden.

– Et typisk batteri som vi mottar veier 18 kilo, og de vokser. For eksempel fordrer den nye teknologien med start/stopp-funksjon på bilmotorer batterier som inneholder 30 prosent mer bly enn vanlige bilbatterier. Mellomlagring av sol- og vindenergi, mobilmaster med batteribackup og større bilbatterier gjør at mengden bly i batterier forventes å øke med 60 prosent til 2030, forklarer Jan-Stefan Nilsson, logistikkjef ved Boliden Bergsöe.

En utfordring for blyverket er at batterier med litium og nikkel ikke kan gjenvinnes samme sted. Ikke alle batteriene er like godt merket, og de er derfor avhengige av en nøyaktig forsoring.

– Det er svært farlig hvis det kommer litiumbatterier inn i vår fabrikk. Da risikerer vi en stor eksplosjon. Nå er det enkelte produsenter som har laget batterier som kombinerer bly og litium. Dette gjør batteriene svært vanskelig å gjenvinne, forklarer Carlsson.

rensaneanlegget som sikrer at så lite bly og annen

Det rensede blyet støpes til barrer, som selges videre til fabrikker som bruker bly i sin produksjon. Mye går til å fremstille nye batterier.

BATTERIKAMPEN

Boliden Bergsöe smelter ut blyet fra batteriene, og støper nye barrer av rent bly som igjen brukes til batterifremstilling. Men etter finanskrisen i 2008-2009 har det dukket opp aktører i batterimarkedet som «gjenvinner» batterier etter en lang og simplere metode. De kapper toppen av batteriene og plukker ut elementene som ligger inne. Nilsson kaller det «demontering» av batterier heller enn gjenvinning, og mener flere av aktørene som utfører dette driver uten skikkelig oppfølging av helse, miljø og sikkerhet.

– Det er bare to land som anerkjenner denne virksomheten i Europa: Storbritannia og Litauen. Den drives kun for å oppnå kortsiktig profitt, og er miljø- og ressursmessig langt dårligere enn skikkelig behandling, forteller Nilsson.

FOREKOMMER UTSLIPP

Behandlingen av batteriavfallet reduserer avsiget av tungmetaller over hele Norden. Men i Landskrona forekommer det utslipp fra virksomheten, selv om Boliden Bergsöe har gode miljøstandarder.

– Vi har en grense på 18 kilo utslipp til vann per år. Vi ligger på mellom 1 og 2 kilo, og arbeider med å få tallene videre ned. Av utslipp til luft ligger vi på cirka 50 kilo, men nye tiltak gjør at vi har

en prognose for 2014 på kun 13 kilo. Det gjøres også målinger i fabrikkens nærområde, som viser at diffuse utslipp har gått ned med 50 prosent de siste årene. I tillegg er det andre bedrifter på området som har bly i sin utslippstillatelse, så alle utslippene kommer nok ikke fra oss, sier Carlsson.

BLIR MATPRODUSENT

Blybehandlingen gjør også at fabrikkens sitter på et overskudd av spillvarme. Reduksjonene i utslipp og tilgangen på arealer gjør at de har startet et kreativt forskningsprosjekt inne i en av de ledige hallene: innendørs fiskeoppdrett og jordbær dyrking!

– Vi har startet oppdrett av tilapia, en afrikansk ferskvannsfisk, i tanker. Vi øn-

sker å bevise at fiskene ikke tar opp tungmetaller. De første målingene viser ingen forhøyede verdier. I tillegg har vi akkurat startet jordbærproduksjon inne på området, i samarbeid med en lokal aktør. Der bruker vi vannet fra fiskeoppdrettet som gjødsel for jordbærene. Om dette fungerer har vi tomme haller, så det kan jo bli en ekstra næring for oss, sier Nilsson.

– Kanskje vi kan tilby egenprodusert lunsj neste gang du kommer, smiler Carlsson.

Matproduksjon inne på et blygjenvinningsverk? Det høres utrolig ut. Men hvis de har kontroll på utslippene: Hvorfor ikke?

INGAR HAUG STEINHOLT

Gratulerer med de første 100 og lykke til videre! Kombinasjonen av grasrotengasjement, kunnskap og profesjonalitet gjør Naturvernforbundet til Norges viktigste miljøorganisasjon. Medlemsengasjementet gjør at politikken ikke er til salgs til eksterne sponsorer. Jeg startet mitt politiske liv med kamp mot gasskraftverk og er fortsatt brennende engasjert i miljøkampen. I dag er Rødt jevnlig i kontakt med Naturvernforbundet for å få innspill til en grønnere og mer rettferdig politikk for en fornybar framtid.

Bjørnar Moxnes
Leder, Rødt

Medlemsbutikken

www.naturvernbutikken.no

Du får rabatt ved kjøp av varer i medlemsbutikken og støtter Naturvernforbundet!

Vi har jubileum i år

I den sammenheng har vi på et utvalg av våre produkter jubileumslogo. Alle produktene kan også leveres med vanlig logo om dette er ønskelig.

Se noe av sortimentet her, andre produkter finnes på www.naturvernbutikken.no

Naturvernforbundet
100 år
1914-2014

Forhåndsbestilling Naturen svikter aldri

I anledning 100-årsjubileet til Naturvernforbundet lager Dinamo Forlag i samarbeid med Naturvernforbundet en annerledes og flott jubileumsbok. Vi har gleden av å tilby denne praktboken til Naturvernforbundets medlemmer til en hyggelig jubileumspris: kr. 198,- + frakt. Boken trykkes etter sommeren. Du kan forhåndsbestille ett eller flere eksemplarer av boken allerede nå!

Medlem
198,-

Ikke-medlem 398,-

Yatzyspill til hagen

Et Yatzyspill til hagen. Store terninger i tre som egner seg til bruk på plenen. Fem terninger og en klassisk yatzyblokk. Et morsomt spill for både liten og stor. Format: 14 x 8 x 3 cm.

Medlem
160,-

Ikke-medlem 185,-

Plakat "I naturen"

Ikke-medlem 212,50

Denne naturplansje-klassikeren er her i et nytt opptrykk for nye generasjoner. Plakaten kan kun kjøpes hos Naturvernforbundet. Fin for både barn og voksne, og for de som jobber med utdanning og i grunnskolen. Størrelse: 140 x 107 cm. Tegne av Anders F. Kaardahl. Trykket på godt, tykt papir. Påtrykket ark som viser navn og plassering på alle artene planter og dyr på plansjen.

Medlem
183,-

Sangfugler CD

Norske sangfugler har nå fått sin egen CD. En behagelig lytteropplevelse, med forklaringer lest av Trond Berg.

Medlem
258,-

Ikke-medlem 300,-

Medlem
203,-

Ikke-medlem 235,-

Hjernetrim i to deler

Hjernetrim laget av bambus. Størrelse 19,9 x 9,9 x 8,6 cm.

Medlem
83,-

Ikke-medlem 96,-

Hjernetrim i tre deler

Hjernetrim laget av bambus. Leveres i en hvit treboks. Størrelse 18,2 x 7,8 x 7,2 cm.

Medlem
257,50

Ikke-medlem 299,-

Eva Solo urtepotte

Den selv vannende urtepotten gjør det enkelt å kunne ha friske krydderurter på kjøkkenet. Planten suger opp den mengde vann den trenger for å holde seg frisk og grønn.

Medlem
42,50

Ikke-medlem 49,-

Sykkel lys

Sykkel lys med ett rødt og ett hvitt lys. Bruksområder: sykkel, hund, barnevogn, jakker etc. Ett trykk: Langsamt blinkende lys. To trykk: Raskt blinkende lys. Tre trykk: Varig lys, Fire trykk: Lampen skrur av.

Se flere flotte produkter på vår medlemsbutikk: www.naturvernbutikken.no

Medlem
448,-

Ikke-medlem 520,-

Lumm vannkaraffel

Karaffel i håndlaget glass med silikon ring og lokk laget av bambus. Karaffelen er dekorativ med integrert LED-lys. Størrelse: 28,4 x 10,2 cm.

Medlem
271,-

Ikke-medlem 315,-

Press juicepresse

Juicepresse med to ulike presser. Passer både til å presse appelsin og lime/sitron. Rommer ca. 700 ml. Størrelse: 20 x 11 cm.

Medlem
452,-

Ikke-medlem 525,-

Skjærefjøl

Skjærefjøl av bambus. Fjølen har fire hygieniske brett hvor farge og ikon informerer deg om hva brettene er beregnet til. Format 35 x 25 cm.

Økologisk bomulls t-skjorte

Salvage er et 100 % resirkulert produkt. Inneholder 60 % resirkulert økologisk bomull (rest, kutt fra produksjonen) og 40 % resirkulert polyester (PET).

Medlem
181,-

Ikke-medlem 210,-

Early bird kaffepresse med kopper

Kaffe presskanne med 350 ml kapasitet. Leveres med to kopper og to skjeer. Fugledekor på skjeene. Størrelse kopper: 14 x 22 x 8 cm. Størrelse kanne: 21,8 x 8,2 cm.

Medlem
482,-

Ikke-medlem 560,-

Early bird kaffekopper

Sett med to Early bird kaffekopper og to skjeer. Fugledekor på skjeene. Størrelse 14 x 22 x 8 cm.

Medlem
211,-

Ikke-medlem 245,-

Drage til å fargelegge

Drage med strek tegning. I pakken: tusj, hale, 20 meter snor og håndtak. Bare sett i gang å dekorer dragen før den monteres sammen! Anbefales ikke til bruk av barn under 3 år.

Medlem
83,-

Ikke-medlem 96,-

Barneveske - fargelegg selv!

Veske med glidelås og nøkkelring. Vesken har bilder på begge sider til å fargelegge. Det følger med farger, glitterlim og fine stener til å pynte vesken akkurat slik man vil.

Medlem
112,-

Ikke-medlem 130,-

Naturvernforbundet

BESTILLING

Porto og ekspedisjonsgebyr 95,- ved kupongbestilling. Vennligst bruk blokkbokstaver.

VENNLIGST OPPGI TELEFONNUMMER FOR POSTENS SPORING AV PAKKEN. Ved bestillinger over 1000,- sender vi med Naturkalenderen 2014 som gave til deg!

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNR	POSTSTED		
MEDLEM JA ☐ NEI ☐	E-POST (valgfritt) / TLF		

Ønsker å bli medlem (Hovedmedlemskap er kr 200,- første år og kr 390,- de resterende år.)

ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR

Ønsker ikke jubileumslogo. (Varene leveres med vanlig logo.)

Sendes til Aksess & Daylight AS, Verpetveien 30, 1540 Vestby.

Kundetelefon: 940 02 300. Nettbutikk: www.naturvernbutikken.no

Se flere flotte produkter på vår medlemsbutikk: www.naturvernbutikken.no

Natur i hundre!

Naturvernforbundets jubileum feires fortsatt over hele Norge.

FOTO: KRISTIAN S. AAS

Lars Ole Klavestads bøker var et fargerike innslag på jubileumsutstillingen på Soli Brug i Østfold.

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus har feiret jubileet med mottakelse på Nordre Skøyen hovedgård i Oslo, samt med båttur på Oslofjorden. I Østfold har det vært jubileumsutstilling på pittoreske Soli Brug, med mange flotte kunstverk. I Sogn og Fjordane har de hatt seminarhelg, og bruker ellers tiden på å trappe opp kampen mot gruveavfallsdumping i Førdefjorden. Jubileumsutstillingen har blant annet vært vist på Fagernes, mens Naturvernforbundet i Søgne supplerte utstillingen med flere egenproduserte plakater. God sommer, og til lykke med videre feiring!

FOTO: NATURVERNFORBUNDET I SOGN OG FJORDANE

Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane hadde jubileumshelg med årsmøte i Førde. Leder Marit Vøien Nes (tv) hedret Thorleif Jakobsen, Erik Solheim og Jon Farestveit for mange års innsats.

På vei gjennom skogen til Naturvernforbundet i Oslo og Akershus' båttur.
FOTO: NOA

Markering mot gruveavfallsdumping i Vevring.
FOTO: NATURVERNFORBUNDET I SOGN OG FJORDANE

Gjermund Andersen og Ingrid Lillebø i Naturvernforbundet i Oslo og Akershus viser frem organisasjonens aller første styreprotokoll.
FOTO: NOA

Jubileumsutstilling på biblioteket i Fagernes.
FOTO: NATURVERNFORBUNDET I VALDRES

Leders hjørne

Hva har naturen noen gang gjort for oss?

Tilsynelatende er den ganske ofte i veien: Når vi skal bygge kraftverk og kjøpesenter, eller når vi vil ha tak i mineralene i fjellene våre. Derfor ønsker regjeringen å gjøre det enklere å bygge ut, eller rettere sagt ned. Men naturen står til tjeneste for oss. Hver eneste dag. Den renser luften vi puster inn, vannet vi drikker, jorda vi dyrker maten vår i. Den gir oss klær, medisiner og materialer. Alt helt gratis. Problemet er når disse tjenestene behandles som verdiløse, fordi de er gratis. Hva skjer når arter forsvinner og naturen ikke lenger klarer å gi oss disse tjenestene?

Ta humla. Har det noe å si om den forsvant? Ja, ganske mye. Humla er livsviktig for at du skal kunne nyte matvarer som kaffe, frukt, bær, nøtter og frø. Vi har fått masse ny kunnskap de siste årene, også kunnskap om at 12 biearter sannsynligvis har forsvunnet fra norsk natur. Har du balkong, bakgård eller hage, kan du bli med og redde humla. Lavendel og oregano er to eksempler på planter som er gunstig for bier og humler, og også er nyttige for oss.

De fleste skjønner at pollinering, og biene og humlene som gjør denne jobben gratis for oss, er viktige. Men det må da finnes arter som er unyttige? De store rovdyra for eksempel? Nei, de begrenser flåtten, som ofte sprer seg med hjortedyr. Der rovdyra kan ta ut noen av hjortedyrene begrenses spredningen. Forskningen viser at alle er nyttige. Naturen henger sammen på så intrikate måter at vi ikke forstår halvparten en gang. Kattes en enkelt tråd, kan det føre til at deler av nettet rakner og nettets funksjon svekkes eller ødelegges.

De fleste plante- og dyrearter er ikke sjarmende. Hva med fettkjuka, krypsekkyret, grå buktkrinlav og *Lamprothamnium papulosum*? Artene som er stygge, uformelige, små og med navn bare en forsker kan elske? Også de dyrene vi kjenner – som vi ser på TV og henger opp bilder av – er avhengige av disse ukjente slektningene, som aldri kommer seg på verken Discovery Channel eller Ut i Naturen.

Det er de tusenvis av små og store avgjørelser som tas hver dag, i kommuner over hele landet og i lokalmiljøer over hele verden, som påvirker naturmangfoldet. Og det er disse som til sammen har brakt oss dit vi er i dag: På kanten av stupet. Hvert år utrydder vi 1000 arter. Og en fattigere natur er en farligere natur. For når ikke naturen skal gi oss vann, mat og medisiner – hvor skal vi da hente det?

I 1969 ble det funnet en sopp på Hardangervidda. Den er liten, klumpete, stygg og med en guffen farge, men derfra hentet man stoffet cyclosporin, som i dag brukes i medisiner som skal sikre vellykkede organtransplantasjoner. Hva om vi hadde bygget veier over soppen og utryddet den før vi visste hvor verdifull den var? Regjeringens planer om raskere nedbygginger kan føre til at vi mister mye, uten å vite hva. Vi står i fare for å ødelegge natur for all framtid, bare for å spare noen minutter i bilen.

Lars Haltbrekken
leder i Naturvernforbundet

FOLKEFEST

SPIKERSUPPA 3. AUGUST kl 13 - 15

Les mer på www.naturvernforbundet.no/folkefest

KONSERT AKVARIER MED LEVENDE DYR
NATURSTI FOR BARN KLOVNER BIBI ...OG MYE MER

GRATIS
ARRANGEMENT
FOR HELE
FAMILIEN

 Naturvernforbundet

 NATUR OG
UNGDOM

MILJØAGENTENE
BARNAS MILJØVERNORGANISASJON

NATURGLEDE OG KAMP I HUNDRE ÅR

JUBILEUMSBOKEN ER ENDELIG HER!

Vi feirer våre hundre år med en rykende fersk jubileumsbok! Her finner du smakebiter fra NOAs arbeid og virke, historikk og naturvernseire, samt refleksjoner rundt veien videre. Med sitt mangfoldige innhold rommer boken både tilbakeblikk og fremblikk. Vi er svært fornøyde og håper du finner stor glede av å lese den!

GRATULERER MED DE HUNDRE!

Boken er delt inn i seks avsnitt,
hvert avsnitt med sine kapitler.

Hvorfor holder vi på
Historiske tilbakeblikk - med intervjuer
NOAs kamp for Markas verdier
Viktige vernesaker - og flere hyggelige seire
NOAs arbeid for barn og unge
Perspektiv

NOAs
JUBILEUMSBOK
200,-
BESTILL NÅ!

Naturvernforbundet
i Oslo og Akershus

Boken kan kjøpes for 200,- på Vøienvolden (Maridalsveien 120).
Vi holder åpent for deg tirsdag og torsdag mellom kl 10.00 - 14.00.
Du kan også få den tilsendt, men porto og ekspedisjonsgebyr kommer da i tillegg.
Dersom du har noen spørsmål ta mer enn gjerne kontakt med oss på noa@noa.no eller ingrid@noa.no.

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA)
Maridalsveien 120 • 0461 Oslo • Telefon 22 38 35 20
noa@noa.no • www.noa.no

Fritt giftvalg?

Forbrukerrådet har funnet hormonforstyrrende kjemikalier i barneklær hos kjedene Hennes & Mauritz, Cubus, Zara og KappAhl etter en test. Testen avslørte blant annet de skadelige stoffene DBP og DEHP i en t-skjorte fra Cubus. Stoffene er forbudt i leker og småbarnsprodukter fordi de kan skade evnen til å få barn og gi skader på fosteret. De kan også virke hormonforstyrrende.

Det ble også funnet nonylfenoletoxilat i en rekke plagg. Stoffet brytes ned til det hormonforstyrrende stoffet nonylfenol. Det har vært forbudt i klær som produseres i EU i en årrekke, men er fortsatt tillatt brukt i klær som importeres.

– Valgfrihet er bra, men jeg tror de fleste vil være enige i at det er noen valg vi forbrukere ikke trenger. Vi trenger ikke valget mellom en t-skjorte som inneholder miljøgifter og en som ikke gjør det. Vi kan ikke overlate til den enkelte forbruker å få bort giftige produkter ved å la være å kjøpe dem. Vi må forby bruken av giftige stoffer, skriver Naturvernforbundets leder Lars Haltbrekken i et blogginnlegg om saken.

Ryddet strand

Naturvernforbundet i Drammen har hatt ryddeaksjon på en strand langs Svelvikveien. Mye søppel ble samlet opp på den fire timer lange dugnaden på Langestrand.

– Langestrand er jo egentlig en liten perle helt nede ved Drammensfjorden, og Drammen kommune har jo også satt opp den fine plattingen der i sin tid. Dette er et kommunalt friområde med mange fine kvaliteter, forteller Roar Carlsen fra Naturvernforbundet i Drammen til Byavisa Drammen.

Naturvernforbundet i Troms inviterer til fossevandring langs flere av Nord-Norges mest majestetiske elver og fosser.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET I TROMS

Inviterer til fossevandring

Naturvernforbundet i Troms inviterer til ti fossevandring i sommer, som en markering av forbundets 100-årsjubileum og som en protest mot planene for utbygging av elvene. Den første vandringen gikk 8. juni, og

fylkeslaget skal ha jevnlig vandringer helt til 7. september. Flere detaljer finner du på Naturvernforbundet i Troms sine nettsider. Fossevandringene er også nevnt i spalten «Det skjer» i Natur & miljø.

Ole Brumm-transportpolitikk

– Ja, takk begge deler, sa Ole Brumm da han ble tilbudt melk eller honning. Om vi gjør som Ole Brumm og velger både mer vei og mer kollektivtransport blir resultatet vekst i biltrafikken, skriver Sivert Straume i Naturvernforbundet i Bergen i et innlegg.

Bergen planlegger både utvidet bybane, bussatsing og store veiutbygginger i alle retninger. Straume mener byen bør prioritere kollektivtrafikken på bekostning av bilveiene.

– Når politikere bruker bygging av bybane som mil-

FOTO: ØYSTEIN ALSAKER/Flickr.COM

Vel og bra med bybane, men store veiutbygginger gjør at veksten i biltrafikken fortsetter, mener Sivert Straume i Naturvernforbundet i Bergen.

jølubi når de vil bygge vei, så lurer de seg selv og befolkningen. Ekstra bilreiser er økt

miljøbelastning, selv om man samtidig får økt kollektivandel, skriver Straume.

Miljøfestivalen på Sørlandet i 2012 ble en suksess. I år arrangeres festivalen i Nordmarka i Oslo, med en avsluttende folkefest i Oslo sentrum.

Klar for festival i Oslomarka

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

I månedsskiftet juli/august trommer Naturvernforbundet sammen til miljøfestival i Nordmarka. Festivalen kulminerer med folkefest i Oslo sentrum søndag 3. august.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Fra torsdag 31. juli til søndag 3. august arrangeres årets miljøfestival på Kobberhaughytta og Studentehytta i Nordmarka i Oslo. Arrangementet er tilrettelagt for hele familien, og har et variert og spennende program.

MANGFOLDIG PROGRAM

Målet er å få til en festival fylt med naturglede. Forbundet lover blant annet orkidesafari, vandring i eventyrskog, kanopadling, orientering, «Spis Nordmarka», humlesafari, aktiviteter i skogen og ved vannet og foredrag og debatter om natur- og miljøvern. Blant annet

blir det innledning om markaloven med Inga Marte Thorkildsen, debatt om miljøbevegelsens fremtid med blant andre Gerd-Liv Valla, Nina Jensen (WWF), Lars Haltbrekken (Naturvernforbundet) og Arnstein Vestre (Natur og Ungdom). Andre ting Naturvernforbundet lover på festivalen er spennende diskusjoner, økofilosofi, småkrypekspedisjon, treklattring, hygge og inspirasjon for hele familien.

OPPFORDRER ALLE TIL Å KOMME

– Dette er det største, landsomfattende arrangementet vi har i jubileumsåret 2014. Miljøfestivalen for to år siden var inspirerende, lærerik og hyggelig, og vi arbeider hardt for at årets festival skal bli enda bedre, sier generalsekretær Maren Esmark i Naturvernforbundet.

Hun håper flest mulig tar turen til Nordmarka, men minner også om folkefesten søndag 3. august i Spikersuppa i Oslo sentrum, mellom Stortinget og Nationaltheatret.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

FOTO: ANNE-MERETHE PEDERSEN

Hundre års markavern

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus (NOA) har laget et praktverk av en bok for å markere hundreårsjubileet.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

At Oslo er en by omringet av flotte markaområder, er lett å ta for gitt. Slik er det bare. Men i hundre år er det noen som har stått på barricadene for å sikre hovedstadens grønne lunge.

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus' jubileumsbok *Naturglede og kamp i hundre år* viser til fulle hvor viktig Naturvernforbundet har vært i markakampen.

I boka trekkes linjer fra gamle dager til i dag, det beskrives skiturer, aksjoner, vernekamper, rettssaker og naturverdier. Arbeidet for å sikre naturen nær byen har alltid vært NOAs fremste sak, og store deler av boka vies til dette. Men i sine første år dekket NOA større områder, og både vernet av Fokstumyra på Dovre og Vassfaret i Buskerud har fått sin plass.

Boka inneholder også underholdende og interessante intervjuer med noen av de mest sentrale personene innen NOAs rekker. Det dras også noen linjer til arbeidet med forurensning, byplanlegging,

transport og boligbygging, men dette har sjelden vært hovedpilaren i NOAs arbeid. Det er marka, den bynære naturen, skogvern og ivaretagelse og skjøtsel av byens grønne lunger som har vært organisasjonens hovedfokus.

Boka beskriver organisasjonens enormt viktige arbeid for å kartlegge, bevare og skjømte naturverdiene som finnes i hovedstadens nærhet. Den har blitt et praktverk for alle som er opptatt av vår bynære og tilgjengelige hverdagsnatur, som likevel ofte inneholder sjeldenheter og uerstattelige naturverdier.

■ *Naturglede og kamp i hundre år* selges gjennom Naturvernforbundet i Oslo og Akershus. Send en e-post til noa@noa.no.

Dette skjer i 2014

Her er en liste over noen planlagte jubileumsaktiviteter i 2014. Listen er på ingen måte komplett, men gir en pekepinn på hvor mye som skjer i anledning Naturvernforbundets hundreårsjubileum. Arrangementene er åpne så lenge det ikke står annet. For flere opplysninger, sjekk www.naturvernforbundet.no.

JUNI:

Kvalsund: Folkefest For Fjorden 20.-22. juni i Kvalsund. Jubileumsmarkering og motstand mot gruveavfallsdumping. Arrangeres sammen med Natur og Ungdom.

Orkdal: Naturgledetur til Grytdalen 21. juni. Oppmøte ved parkeringsplassen til Songligården klokken 11.00.

Tromsø: Elvevandring i Meahccevággi-Suortevággi i Sørfjorden 22. juni. Arr: Naturvernforbundet i Troms

Oppland: Jubileumstur til Ormtjernkampen og Langsua nasjonalpark, sammen med DNT, 28. juni.

Karlsøy: Elvevandring ved Svartvatnan, Vannavalen, Vanna, Karlsøy kommune 29. juni. Arr: Naturvernforbundet i Troms

JULI:

Lyngen: Elvevandring ved Gjerdelva, Lyngseidet 5. juli. Arr: Naturvernforbundet i Troms

Steinkjer: Botanisk vandring i slåttemark på Kvam 13. juni kl. 11.00.

Lier: Åpen slåttehelg i Merenmarka, 19.-20. juli. Arr: Naturvernforbundet i Lier

Oslo: Miljøfestival 31. juli-3. august, Nordmarka. Mer informasjon på Naturvernforbundets nettsider og på annonse i dette bladet.

AUGUST:

Oslo: Folkefest for natur- og miljøvern 3. august. Spikersuppa kl. 13-15.

Kristiansand: Lær om trær, 6. august. Baneheia. Oppmøte ved P-plassen i Svarttjønnveien.

Øvre Saltdal: Tur til Storjord, rett ved Nordland nasjonalparksenter, 9.-10. august.

Lavangen: Tur til Henrikkefossen i Spansdalen 10. august klokken 9.00. Oppmøte på Mobrau på veien til Moen.

Ofoten: Markedsmarsjen Grovfjord-Foldvik 16. august. Frammøte ved Saltvann Grendehus (tidligere Saltvann Skole) på Bakkejord klokken 9.00.

Nord-Trøndelag: Forramarsjen 2014 17. august. Det er 35 år siden den viktigste seieren i naturvernets historie i Nord-Trøndelag. I 1979 samlet over 300 personer seg på Sillarmoen for å demonstrere mot den planlagte Forrautbygginga. I 2014 samles vi på samme sted for å feire at Forra ble vernet.

Gauldalen: Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag fortsetter hundreårsjubileumet med en guidet busstur oppover det vernede Gaulavassdraget 30. august. Vernet av Gaula er en av de viktigste naturvernseierne i fylket.

 Fred.Olsen & Co.

Naturvernforbundet

Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge

☎ 23 10 96 101

✉ naturvern@naturvernforbundet.no

Nett: www.naturvernforbundet.no

Kontingent: Hovedmedlem 200,- første år, så 390,-
Familiemedlemskap: 300,- første år, så 450,-
Se www.naturvernforbundet.no/medlem for mer informasjon om medlemskap

ØSTFOLD: ✉ ostfold@naturvernforbundet.no
Leder: Øyvind Enger, ☎ 951 50 715

OSLO OG AKERSHUS: ✉ noa@noa.no ☎ 22 38 35 20.
Daglig leder: Ingrid Lillebø

HEDMARK: ✉ hedmark@naturvernforbundet.no
Leder: Hege Sjølie, ☎ 900 52 002

OPPLAND: ✉ oppland@naturvernforbundet.no
Leder: Paul Lindviksmoen, ☎ 995 50 886

BUSKERUD: ✉ buskerud@naturvernforbundet.no
Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud, ☎ 32 75 05 04

VESTFOLD: ✉ vestfold@naturvernforbundet.no
Fylkessekretær: Hans I. Nesse, ☎ 33 31 33 42

TELEMARK: ✉ telemark@naturvernforbundet.no
Leder: Tormod Svartdal, ☎ 481 47 322

AUST-AGDER: ✉ austagder@naturvernforbundet.no

VEST-AGDER: ✉ vestagder@naturvernforbundet.no
Fylkessekretær: Peder Johan Pedersen, ☎ 456 05 646

ROGALAND: ☎ 51 52 88 11. Daglig leder: Erik Thoring.
✉ rogaland@naturvernforbundet.no

HORDALAND: ☎ 55 30 06 60,
✉ hordaland@naturvernforbundet.no.
Daglig leder: Nils Tore Skogland

SOGN OG FJORDANE:
✉ sognfjordane@naturvernforbundet.no.
Leder: Thorleif Jacobsen, ☎ 995 37 572

MØRE OG ROMSDAL:
✉ moreromsdal@naturvernforbundet.no.
Leder: Øystein Folden, ☎ 71 53 33 31, 918 12 542

TRØNDELAG: ☎ 73 51 52 24 Regionssekretær:
Hallgeir F. Opdal, ✉ hol@naturvernforbundet.no,
☎ 402 48 084
Leder Sør-Trøndelag: Steinar Nygaard, ☎ 976 13 429
Leder Nord-Trøndelag: Rune Logstein, ☎ 938 04 339

NORDLAND: ✉ nordland@naturvernforbundet.no
Leder: Erling Solvang, ☎ 952 54 075

TROMS: ✉ troms@naturvernforbundet.no.
Leder: Ragnhild Sandøy, ☎ 959 91 410

FINNMARK: ✉ finnmark@naturvernforbundet.no
Leder: Gunnar Reinholdtsen, ☎ 474 63 425

KOORDINATOR NORD-NORGE: Geir Jørgensen,
✉ gj@naturvernforbundet.no. ☎ 940 15 235.

NATUR OG UNGDOM: ✉ info@nu.no ☎ 23 32 74 00.
Web: www.nu.no. Leder: Arnstein Vestre

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. ☎ 23 10 96 33.

✉ medlem@naturvernforbundet.no

Trongfossen i Namsen kan være reddet fra utbygging.

FOTO: HONORATA GAJDA

Kan være reddet

Trongfossen i Namsen. En hellig foss for samene, og barrieren som gjør at den unike namsblanken har levd uforstyrret i øvre deler av Namsen i 9500 år. NTE Energi AS ville bygge ut fossen, men nå har planene fått tomme ned fra vassdragsmyndighetene.

– Vi er svært tilfredse med at Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har vektlagt namsblanken i sin vurdering, sier fylkesleder Rune Logstein. NVE fraråder utbygging av Trongfossen, den siste frittrennende fossen i Namsen.

Fagrådgiver Arnodd Håpnnes i Naturvernforbundet mener det er bra at NVE vurderer den samlede belastningen for vassdraget, ettersom alle de andre fosse-

ne er bygd ut. Dette har hatt negativ innvirkning for namsblanken.

– Dette er en biologisk god tolkning, og stemmer med slik vi forstår begrepet «samla belastning» i naturmangfoldloven. Vi mener denne beslutningen må gi presedens også for vurderinger i andre kraftutbyggingssaker, sier Håpnnes.

Utbyggingsinteressene og kommunen har imidlertid ikke tenkt å gi seg, og vil gå til departementet for å få avgjørelsen endret. Kommunestyret i Namsskogan er for utbyggingen, og ba i sitt vedtak fra 2012 NTE Energi AS om å bygge ut mer enn de har søkt NVE om.

– Jeg er kjempeskuffet. Nå må vi jobbe politisk opp mot ledelsen i departementet, sier ordfører Stian Brekkvassmo i Namsskogan kommune til NA.

Sier nei til vindkraft i urørt natur

Kommunestyrene i Melhus, Klæbu og Selbu har alle sagt nei til tre planlagte vindkraftverk i naturområdene sør for Selbusjøen.

– Dette er en gledens dag for alle oss som er glade i naturen. Nå må NVE ta de lokale politiske signalene til følge og pakke saken bort dit den hører hjemme, altså i

skuffa, sier Astrid Grendstad i Naturvernforbundet i Melhus og Klæbu.

Motstanden mot vindkraftanleggene i Brungfjellet og Eggjafjellet har vokst siden planene ble presentert. Området er det eneste gjenværende villmarksområdet i umiddelbar nærhet til Trondheim, og har store naturverdier.

Sparer energi i Hviterussland

Naturvernforbundets samarbeidspartner i Hviterussland har startet kampanjen «Energisparing – Hviterusslands største kraftverk». Målet er å synliggjøre landets enorme potensial for energisparing. Hviterussland er i dag avhengig av fossil gass fra Russland til oppvarming, matlaging og industri. 90 prosent av gassen importeres fra det mektige landet. Dette skaper ikke bare en sterk avhengighet, men også store klimagassutslipp.

Senter for miljøløsninger, Naturvernforbundets samarbeidspartner, mener løsningen er å satse på energisparing. De håper å få økt oppmerksomhet rundt hvordan Hviterussland kan redusere sin avhengighet av importert gass og samtidig redusere klimagassutslipp.

– I dag er forbruket av elektrisitet i Hviterussland 39 milliarder kWh. Med de rette tiltakene kan forbruket av elektrisitet halveres, konstaterer Dima Burenkin, energirådgiver i Senter for miljøløsninger.

Dima Burenkin fra Senter for miljøløsninger informerer om energisparing i byen Marina Gorka, sørøst for Minsk.

FOTO: HELGA LERKELUND

Jubileumsbok på vei

I høst kommer boka «Naturen svikter aldri», inspirert av Naturvernforbundets hundreårsjubileum. Mange kjente skribenter bidrar til boka, som kan forhåndsbestilles nå.

Tekst: KRISTIAN S. AAS og CHRISTIAN BØRS LIND
redaksjonen@naturvernforbundet.no

«Kan Naturvernforbundet tenke seg et jubileumspraktverk, en tekst- og bildebok om kjærlighet til naturen, med utdrag og nyskrevne tekster fra noen av de beste avdøde og nålevende skjønn- og sakprosa-forfatterne, om det viktigste vi har? Kombinert med bilder fra de fremste naturfotografene våre, fra det fineste i norsk natur? Laget i tett samarbeid med Naturvernforbundet? Uten kostnader for forbundet, men med royalties fra hver solgte bok, som en jubileumsgave fra forlaget? I så fall blir det forlagets hovedsatsing i

2014», skrev Dinamo Forlag til Naturvernforbundet i fjor høst. Siden har arbeidet pågått jevnt og trutt og boka antas ferdigstilt i slutten av september.

KAN FORHÅNDSBESTILLES

Blant bidragsyterne finner vi Roy Jacobsen, Hege Siri, Nils-Aslak Valkeapää, Marit Opeid, Cecilie Skog, Per Petterson, Lars Saabye Christensen og flere. Boka tar mål av seg til å beskrive naturen som

en evig kilde til inspirasjon, glede, opplevelser, utfoldelse og rekreasjon, og vil sette fokus på hva naturen har betydd, betyr og vil bety for mennesker i Norge.

For slike prosjekter er forhåndsbestillinger svært kjærkomment. Naturvernforbundets medlemmer får boka til halv pris av ordinær utsalgspris, og den kan bestilles gjennom forbundets nettbutikk på www.naturvernbutikken.no, eller ved e-post til salg@naturvernforbundet.no.

Gratulerer til jubelanten! Yara vil ønske Naturvernforbundet hjertelig til lykke med 100-årsdagen. Vi er begge organisasjoner som har en lang og stolt historie. Det er ekstra hyggelig å forvalte en slik historie når man samtidig kan se at organisasjonen har beholdt vitalitet og handlekraft. Naturvernforbundet er en solid aktør som taler naturens sak, og som kan fremme viktige verdier når utbygging og inngrep vurderes. Det står respekt av innsatsen, og vi ser fram til å jobbe sammen for en bærekraftig fremtid!

Jørgen Ole Haslestad
Konsernsjef i Yara

MILJØAGENTENES SIDER

Miljøaktiviteten

Her vil vi presentere forskjellige miljøaktiviteter som voksne og barn kan gjøre sammen.

Bygg hus til Bolla!

Bygg hus til piggsvinet i sommer!

FOTO: ERIK ASPDEN SCHYBERG/FICKR.COM

ÅRSTID:

Vår og sommer.

HVORFOR:

En fin mulighet til å studere et artig pattedyr på nært hold, og til å bli kamerat med Bolla Pinnsvin.

HVA:

Sjekk at det finnes piggsvin der du bor. Lag en kasse med en inngangstunnel som vist på bildet. Da kommer store piggsvin inn mens andre uønskede dyr som hunder holder seg ute. Lag luftspalter mellom tak og vegg så ikke kassa blir for tett. Smør hele kassen inn med jord utrørt i vann – den skal lukte jord. Legg takpapp eller plast på taket. Plasser kassen på et stille og beskyttet sted, gjerne i en hagekompost. Dekk hele konstruksjonen med jord og planter etc. Piggsvinet finner kassen lettere hvis det legges ut litt piggsvinmat ved inngangen (egg, frukt og bær kan fungere, men ikke melk).

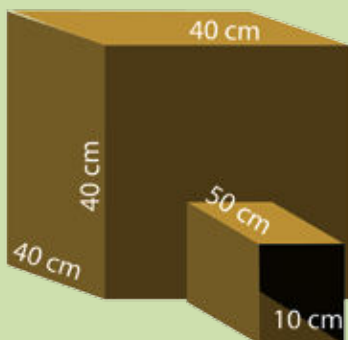

FOTO: ANNE BLEIKLIE

Tre fornøyde miljøagenter markerer Verdens miljødag foran Stortinget, sammen med en isbjørn. De vil opplyse folk om miljøparagrafen i grunnloven.

Ring §112!

Miljøagentene vil, sammen med Besteforeldrenes klimaaksjon, vekke til live grunnlovens sovende miljøparagraf. Den ble innlemmet i grunnloven for over 20 år siden, men deretter ble det påfallende stille, mener både gammel og ung.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

På Verdens miljødag 5. juni samlet både gamle og unge miljøvernere seg foran Stortinget i Oslo for å informere politikere og andre om grunnlovparagrafen. Før hadde den et lite «b-preg» med nummer §110b, men etter revisjonen av grunnloven i vår har miljøparagrafen betegnende nok fått samme nummer som telefonnummeret til ambulansen.

LAGET INFORMASJONSBROSJYRE

– Hvis ikke rettigheten til et bærekraftig miljø blir sikret, blir alle de andre rettighetene i grunnloven mindre verdt. Paragrafen har sovet tungt siden 1992, og nå er det på tide å gjøre både barn og voksne oppmerksomme på rettighetene de har, sier Halfdan Wiik. Han er leder i Besteforeldrenes klimaaksjon, og en av initiativtakerne til kampanjen for å opplyse om miljøparagrafen.

FOTO: BESTEFORELDRENE KLIAMAKSJON

Et tjuetalls klimamarsjdeltakere på vei ut fra Os sentrum, med klimaaktivist og meteorolog Sigbjørn Grønås i spissen.

De har, sammen med Miljøagentene, fått laget en løpeseddel som forteller om grunnlovens miljøparagraf, hva den sier og hva den betyr. Barneombud Anne Lindboe og forfatter og humorist Knut Nærum har stilt opp for kampanjen. I løpeseddelen er også miljøagentene Eliah og Kaja presentert.

– Vi synes dette var en fin ting å gjøre i forbindelse med grunnlovsjubileet, sier Wiik.

MARSJ FOR KLIMA

Wiik og Besteforeldreaksjonen gikk turmarsj fra Os til Bergen i forbindelse med verdens miljødag. De maner politikerne til klimahandling.

– Det er flere tiår siden forskere slo alarm om global oppvarming. I en fornuftig verden ville vi vært heime og stelt rosene våre. Men fornuften har tapt! Politikerne har lyttet til andre stemmer. Det kan vi besteforeldre ikke lenger finne oss i, sa Wiik i en appell til marsjdeltakerne.

– SOVET TUNGT

Grunnlovens miljøparagraf §112 fastslår at alle har rett til et miljø som sikrer hel-

sen og til en natur som bevarer sin produksjonsevne og sitt mangfold. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en lang-siktig og allsidig vurdering, som sikrer denne retten også for våre etterkommere.

– Loven er svært god, men den har sovet tungt siden den ble vedtatt. Grunnloven er ikke laget for å henge til pynt på vegg. Den er alles eiendom, og er viktig for vår alles fremtid, særlig barnas. Det er ganske få land som har en slik miljøparagraf i sin konstitusjon, og det gjør det viktig å vekke den fra søvnen, sier Wiik.

Kampanjen og løpeseddelen skal spres blant landets skoleelever i sommer og høst.

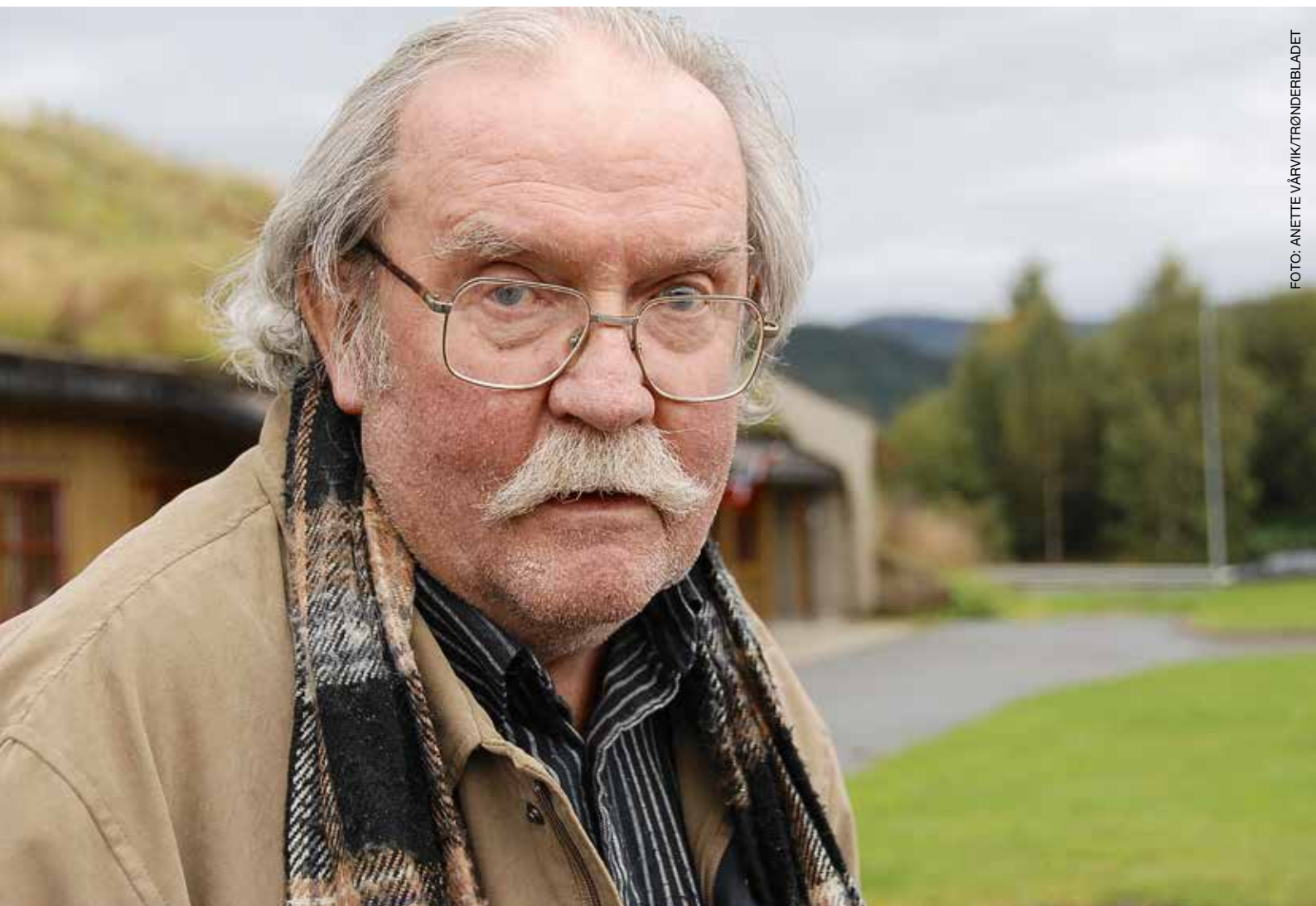
VI ER MILJØAGENTENE!

Miljøagentene er barnas miljøvernorganisasjon. Vi vil skape et varig og løsningsorientert engasjement for natur og miljøvern hos flest mulig barn på barns premisser. Vi arbeider for å gi barn troen på seg selv, fremtiden og at det nytter å gjøre noe. Alle barn i Norge kan bli miljøagenter og jobbe sammen for at alle skal bli flinkere til å ta vare på jordkloden vår. Alle miljøagenter har rett til å si ifra.

Mer info: www.miljoagentene.no

JEG ER IKKE SINT - BARE VELDIG, VELDIG SKUFFET

Sigmund Kvaløy Setreng døde 27. mai 2014, 79 år gammel.

Sigmund Kvaløy Setreng

«Neimen! Der er jo alle vennene mine!» Døra i den gamle folkevogna blei slått opp og ut storma Sigmund. Radioreporteren fra NRK som kom sammen med Sigmund prøvde desperat å henge seg på idet han storma fram og satte seg ned midt blant oss. «Oss» var en gjeng fra Natur og Ungdom som blokkerte arbeidet med den nye motorveien mellom Trondheim og Værnes. Sigmund kom med NRK, og skulle være med i studio for å lage en reportasje om sivil ulydighet i miljøkampen. Han ble den første politiet bar bort. NRK fikk et hektisk intervju. Du måtte delta Sigmund, du klarte ikke å stå på siden og bare se på.

Noen år tidligere, midt mellom hesjestaurene på slektsgården i Budalen i Sør-Trøndelag, traff jeg deg første gang. Du

foreleste om økofilosofien, om Mardøla og Alta, om ikkevold og Gandhi. Beta-linga vi ga var å hjelpe til med hesjinga. Ofte måtte du rydde opp på hesjestrengene etter oss. På kvelden tok du oss med i buddhisttempelet ditt på stabburet og viste fram lårbeinet til kameraten din fra Nepal. Ofte spilte du på det også.

Du var alltid siste post på programmet på Natur og Ungdoms seminarer. Frokosten neste morgen var tidsgrensa di. Som da vi sovna klokka tre om natta, midt i foredraget ditt, i et militærtelt i Øygarden utenfor Bergen. Du lista deg ut, dro den grønne finlandshetta di nedover hodet og brølte som besatt i det du storma inn i teltet igjen. Så fortsatte foredraget.

Du tok filosofien ut i praktisk handling. Uten handling var filosofien lite

verdt. Bildene fra Mardøla viser Arne Næss, men det var Sigmund som dreiv det hele, sammen med folka i Eikesdalen. Arne kom opp natta før politiet slo til. Siden ble det Alta og Innerdalen og naturens nei til EU. Samarbeidsgruppene for natur og miljøvern (snm) som Sigmund starta, danna grunnlaget for alt vi har sett av miljøaksjoner i Norge. Ikkevold var alltid rettesnoren.

Vi er svært mange som er Sigmund evig takknemlig for all kunnskap og inspirasjon. Få har betydd mer for natur- og miljøkampen i dette landet. Du ga oss ballasten. Takk Sigmund!

Lars Haltbrekken
Leder, Naturvernforbundet

built on trust™

www.logm.no

Nature has its own rules.
We simply shape our ships to follow them.

www.vard.com

VARD™
a Fincantieri company

Norsk Oljevernforening For Operatørselskap
www.nof.no

En anerkjent og effektiv
oljevernorganisasjon
og pådriver innen
kompetanse og
teknologiutvikling

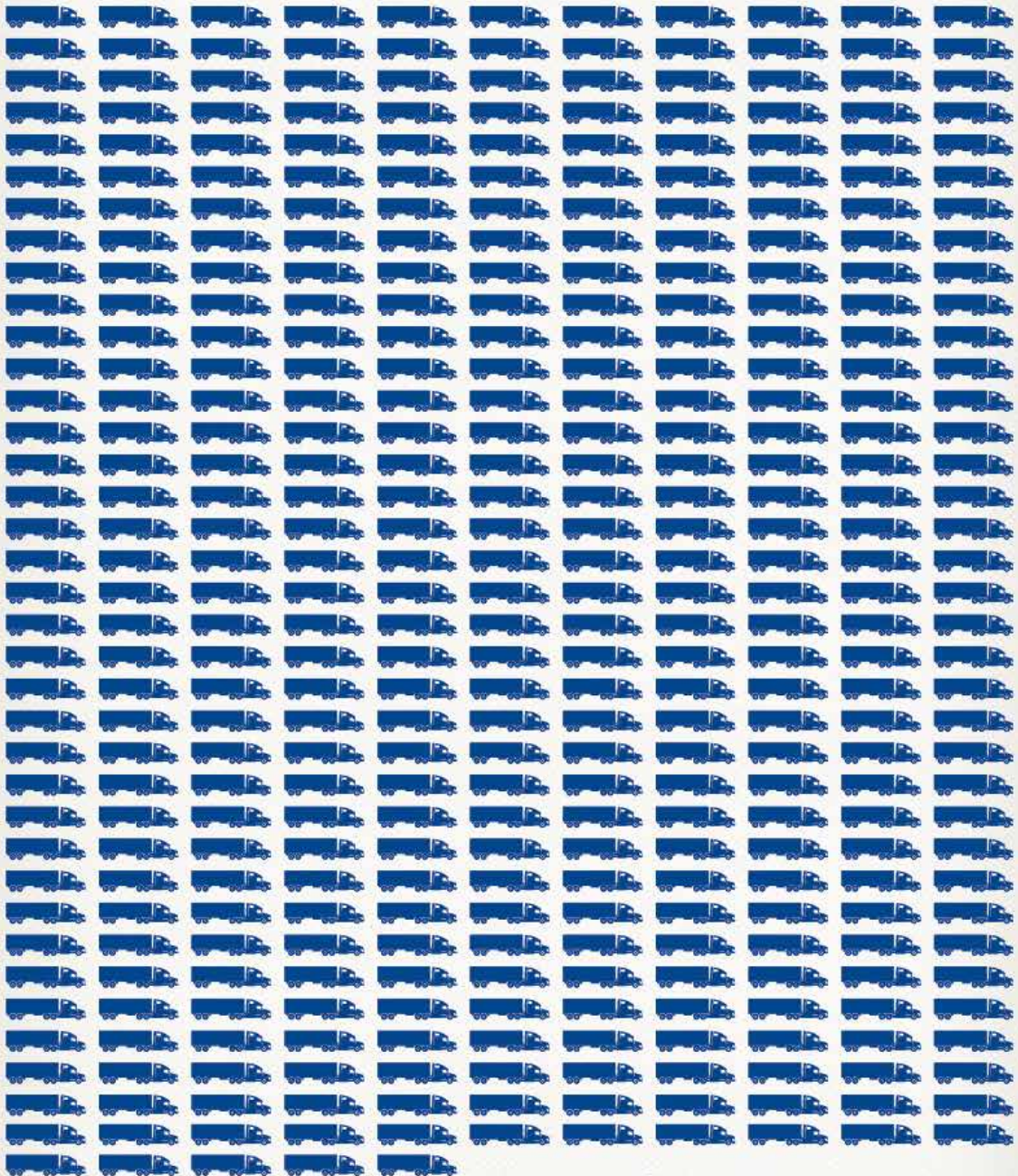
Hytte med sjarm og historie i Tvedestrand

Gammelt småbruk, hovedhus fra tidlig 1800-tall og
anneks fra 80/90-tallet.

Ligger på et platå med utsikt over fjorden. Usjenert
med gangavstand til byen. Selveiertomt cirka 4 mål.
God matjord for dyrking av bær og grønnsaker. Fiske
og bademuligheter like nedenfor hytta. Rett til båt-
plass.

For prospekt, kontakt megler Tore Espeland i Solgt!
Eiendomsmegling, telefon 370 27 370

Eller ta kontakt direkte med eier: Tor S. Samuelson
976 96 791/32 74 32 09

ET GODSSKIP TIL OSLO ERSTATTER 400 TRAILERE PÅ VEIEN.
400 trailere = 1 mil bilkø. **Velg sjøveien!**

